

**Zamestnanosť a základné
tendencie na trhu práce
v ekonomike Slovenska
v roku 2000**

C 01 - 00607

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

Pavol Kárász

Pavol Kárász ml.

Pavel Tomasta

Zamestnanosť a základné tendencie na trhu práce v ekonomike

Slovenska v roku 2000

Bratislava, marec 2000

C 01 - 00607

1. ÚVOD.....	2
2. OČAKÁVANÝ VÝVOJ NÁRODNÉHO HOSPODÁRSTVA.....	3
3. VPLYV HOSPODÁRSKEJ POLITIKY NA FORMOVANIE PRACOVNEJ SÍLY A ZAMESTNANOSTЬ	14
4. VÝVOJ V OBLASTI ZAMESTNANOSTI A NEZAMESTNANOSTI	23
5. MZDOVÝ VÝVOJ.....	34
6. DÔCHODKOVÁ SITUÁCIA A ŽIVOTNÁ ÚROVEŇ OBYVATEĽSTVA	40
7. ZÁVER	47

1. Úvod

Predkladaná prognostická štúdia predstavuje rozpracovanie prognózy základných makroekonomických proporcí vývoja ekonomiky Slovenska v roku 2000, ktorá bola publikovaná v januári tohto roku¹. Kým východisková prognóza bola na očakávaný vývoj zaostrená z pohľadu podnikov, zámerom predkladanej práce je pozrieť sa na hospodársky vývoj v roku 2000 z pohľadu domácností, s osobitným zreteľom na problematiku zamestnanosti, a vývoja na trhu práce.

Prognostická štúdia vychádza z rozšírenia a aktualizácie prognózy základných makroekonomických proporcí vývoja ekonomiky Slovenska na rok 2000 o tie aspekty, ktoré z hľadiska postavenia domácností v ekonomike s osobitným zreteľom na zamestnanosť a vývoj na trhu práce majú klúčový význam. Toto rozšírenie bolo umožnené nielen neustálym zdokonalovaním vytvoreného metodologického aparátu a použitých analytických postupov, ale aj pribúdaním poznatkov súvisiacich s problematikou zamestnanosti a trhu práce v podmienkach profilujúcich sa trhových mechanizmov.

V roku 2000 možno očakávať veľmi zložitú vývojovú etapu ekonomiky Slovenska. Vonkajšia nerovnováha sa sice zmierila, ale znížila sa stabilita ekonomickej prostredia a pretrvávajú problémy v oblasti verejných financií, podnikového sféry a bankového sektora. Miera nezamestnanosti dosiahla najvyššiu úroveň v doterajšej histórii transformačného procesu. V dôsledku očakávaného vývoja v oblasti reálnej ekonomiky je potrebné v tomto roku počítať s ďalším poklesom zamestnanosti. Ide o to aby uvedený pokles prispel k riešeniu štrukturálnych problémov ekonomiky a bol sociálne únosný. Zabezpečenie tejto únosnosti by malo byť pritom také, ktoré nezníži kvalitatívne parametre pracovnej sily. Riešenie tohto problému by malo byť jednou z priorit hospodárskej politiky.

Prognóza vychádza z poznatkov o doterajšom vývoji ekonomiky Slovenska. Využíva jej reálne možnosti a obmedzenia. Je založená na predpoklade uplatňovania hospodárskej politiky proklamovanej vládou a menového programu NBS. Prognóza kalkuluje s pokračovaním procesu finančnej reštrukturalizácie podnikov a báň odštartovaného v minulom roku. Konfrontácia možností hospodárskej politiky so súčasným stavom národného hospodárstva však naznačuje, že treba rátať s komplikovaným vývojom, ktorého do pad na domácnosti bude mať podobný charakter než v roku 1999. Medzi zdrojmi komplikácií čoraz dôležitejšiu úlohu začína zohrávať prutie indukované vysokou nezamestnanosťou a zložitou sociálnou situáciou obyvateľstva.

Numericky je prognóza založená na údajovej základnej časových radov mesačných, štvrtročných aj ročných, ktoré autori trvalo udržiavajú a aktualizujú. Východisková úroveň predikcie, údaje za rok 1999, boli čerpané z podkladov ŠÚ SR, resp. sú odhadmi autorov založenými na analýze tzv. „mäkkých“ dát (informácie bežne dostupné odborným kruhom nezapojených do oficiálnych vládnych štruktúr) v kombinácii s aplikovaným metodologickým aparátom.

2. Očakávaný vývoj národného hospodárstva

Vývoj národného hospodárstva bol v roku 1999 výslednicou spolupôsobenia hospodárskeho rastu predchádzajúcich rokov na jednej strane a štruktúry ekonomiky a systému verejných financií, s ktorými Slovensko štartovalo v transformačnom procese, na druhej strane. Dôsledkom váhavej a nie dostatočne jemnej hospodárskej politiky bolo ďalšie zakonzervovanie základných problémov verejných financií a pokles hospodárskeho rastu. Zniženie vonkajšej nerovnováhy sa dosiahlo za cenu dvojčinného rastu spotrebiteľských cien a zvýšenia nezamestnanosti.

Ekonomický vývoj bude v roku 2000 poznamenaný hľadaním súladu medzi finančnou reštrukturalizáciou báň a podnikov, primeraným stupňom ekonomickej rovnováhy, správnu dynamikou hospodárskeho rastu a potrebou zachovania sociálneho zmieru. V tomto vývoji klúčovú úlohu bude zohrávať pokračovanie v reštrukturalizácii kommerčných báň odštartované v roku 1999, ktoré predstavuje nutný predpoklad ozdravenia bankového sektora a sfukčnenia finančnej obsluhy reálnej ekonomiky. Ak by tento proces neboli spojený s ozdraviením podnikovej sféry mohlo by sa stať, že v dôsledku ďalšieho zauzlenia zadíženosti by podniky, vo vyššej miere než predtým, neboli schopné splácať úvery a banky by sa za krátky čas dostali do podobnej situácie ako pred ozdravením. Výsledkom by boli znásobené problémy hospodárskeho vývoja a strata značného objemu vynaložených prostriedkov. Znamená to, že tak ako finančná reštrukturalizácia podnikov je podmienená ozdravnením bankového sektora, je aj ozdravenie bankového sektora podmienené finančnou reštrukturalizáciou podnikov.

Úspešnosť finančnej reštrukturalizácie podnikov a báň v nie malej miere závisí aj od ošetrenia rizík súvisiacich s realizáciou tohto procesu. Medzi základné riziká, okrem dobrej a včasnej pripravenosti príslušnej legislatívy, patria hlavne možné komplikácie vyvolané nedostatočnou tvorbou dôchodkov a dôsledkami rastúcej nezamestnanosti ako aj nebezpečenstvo z nadmerného priestoru pre uplatňovanie skupinových záujmov.

¹ Kárasz, P., Borovský, J., Kárasz, P. ml. : Základné makroekonomické proporce vývoja ekonomiky Slovenska v roku 2000 z pohľadu podnikov. SOPK, Bratislava, január 2000.

tou zahraničného obchodu, na strane druhej. Vysoký hospodársky rast a vysoký podiel domáceho dopytu na dopyte spolu mali rozhodujúci vplyv na rast deficitu zahraničného obchodu. Najmarkantnejšie sa to prejavilo v roku 1996, kedy na generovaní 6,6 percentného rastu HDP sa 65,1 percentami podielal dopyt domáci a iba 34,9 percentami dopyt zahraničný. Tako generovaný hospodársky rast bola schopná ekonomika dosiahnuť iba za cenu prudkého nárastu deficitu zahraničného obchodu. Pokles dynamiky hospodárskeho rastu a pokles podielu domáceho dopytu na agregátnom dopyte vyvolali v roku 1997 iba nepatrny pokles deficitu zahraničného obchodu. Napriek tomu, že v roku 1998 sa dynamika hospodárskeho rastu znížila o viac než 30% a pokračoval pokles podielu domáceho dopytu na agregátnom dopyte, deficit zahraničného obchodu vzrástol. Iba ďalšie drastické zníženie dynamiky hospodárskeho rastu v roku 1999, doprevádzané administratívnymi opatreniami znižujúcimi dovoz, prinieslo radikálne zníženie deficitu zahraničného obchodu.

Na jednej strane možno konštatovať, že v roku 1996 dosiahnutý 6,6 percentný hospodársky rast generovaný dopytom, kde podiel domáceho dopytu na agregátnom dopyte prevyšuje 65 percent je nad možnosti ekonomiky a vedie k prudkému prehľbeniu jej vonkajšej nerovnováhy. Na druhej strane sa ukazuje, že zníženie uvedeného rastu na menej než jednu tretinu v roku 1999, kde podiel domáceho dopytu na agregátnom dopyte je pod 60 percent vedie k veľkému nárastu nezamestnanosti. Tento vývoj pri spolupôsobení dvojciferného rastu spotrebiteľských cien vyvoláva prudké prehľbenie sociálnej nerovnováhy. Znamená to, že ekonomika Slovenska dospela do takého štátia, kde sa účinnosť makroekonomických manévrov snažiacich sa o hospodársky rast a stabilitu už vyčerpala. Bez výrazného pokroku v oblasti štruktúrnych zmien a finančného sektora sa bude iba substituovať jeden typ nerovnováhy druhým a znížovať stabilitu makroekonomického prostredia.

Doterajší vývoj v oblasti formovania domáceho dopytu a salda zahraničného obchodu, vyjadrujú ukazovatele, ktoré obsahuje tabuľka 1.

tabuľka 1 Domáci dopyt a saldo zahraničného obchodu

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Podiel domáceho dopytu na dopyte spolu %	59,1	60,9	65,1	63,0	61,5	59,8 ¹⁾
Saldo zahraničného obchodu mld. Sk	2,6	-5,7	-70,3	-70,0	-82,9	-45,7

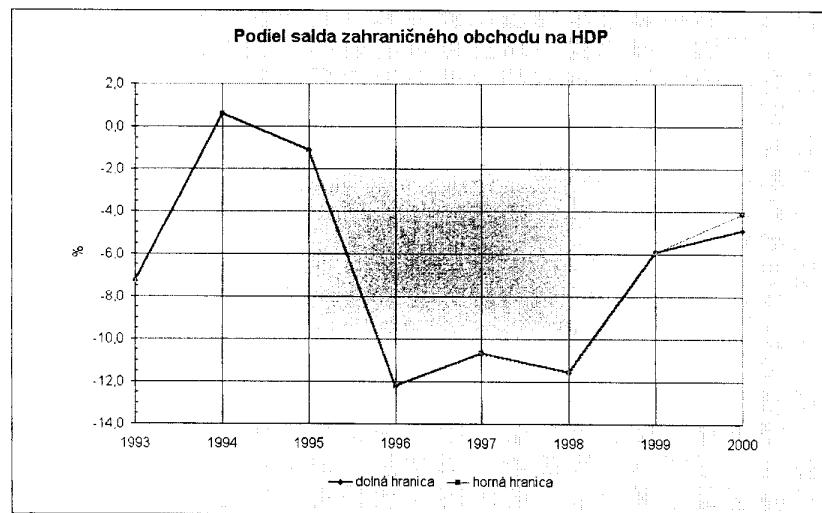
Poznámka: Výpočet na podklade ukazovateľov ŠÚ SR. ¹⁾ odhad.

Na vývoj štruktúry agregátneho dopytu mal rozhodujúci vplyv pokračujúci rast exportnej výkonnosti. Rast exportnej výkonnosti bol však spojený s rastom dovoznej náročnosti.

Súčasný ponukový potenciál ekonomiky nie je na takej úrovni, aby sa domáci dopyt dal uspokojiť bez významných nárokov na dovoz. Takže dochádza k dôchodkovo-ponukovej nevyváženosťi, na ošetrenie ktorej dosiahnutá úroveň trhových mechanizmov ešte nestačí.

V dôsledku dovoznej náročnej výroby, danej tak nedostatočnými štruktúrnymi zmenami, ako aj charakterom priamych zahraničných investícií³, efektívne vyváženie dovozu prostredníctvom vývozu, vyžaduje opäť iba zvýšenie dovozu. Takže zvýšenie exportnej výkonnosti má vplyv na zvýšenie dovoznej náročnosti.

Očakávané zníženie podielu domáceho a zvýšenie zahraničného dopytu na agregátnom dopyte v roku 2000 súvisí predovšetkým so zniženou dynamikou rastu dôchodkov generujúcich domáci dopyt a pokračovaním zvyšovania exportnej výkonnosti. Rast exportnej výkonnosti bude doprevádzaný poklesom dovoznej náročnosti. Je reálne očakávať, že tento vývoj povedie k ďalšiemu poklesu deficitnosti zahraničnoobchodných vzťahov. Tempo tohto poklesu však bude nižšie než v roku predchádzajúcom. Jeho charakter prostredníctvom podielu deficitu zahraničného obchodu na HDP vyjadruje graf na obr. 1.

obr. 1

Z uvedeného obrázku vyplýva, že kým v roku 1998 podiel deficitu zahraničného obchodu na HDP bol daný -11,6 percentami, tak za rok 1999 hodnota tohto ukazovateľa poklesla na úroveň okolo -5,9 percenta. Možno očakávať, že podiel deficitu zahraničného obchodu na HDP sa v roku 2000 bude pohybovať v rozmedzí -4,1 až -4,9 percenta.

Rozhodujúcu úlohu v dynamike poklesu deficitnosti zahraničného obchodu bude aj ďalej zohrávať ďalšie formovanie exportnej výkonnosti. Vzhľadom na štruktúru vyvážanej

³ Pre značnú časť priamych zahraničných investícií je charakteristický dovoz súvisiaci so zušľachťovacím režimom, t.j. dovezená produkcia sa na území SR ďalej spracuje a potom vyvezie.

produkcie je toto formovanie determinované predovšetkým charakterom vývoja v oblasti priemyslu.

Súhrnnú charakteristiku základných väzieb medzi exportou výkonnosťou a priemyselnou výrobou vyjadrujú ukazovatele, ktoré obsahuje tabuľka 2 a tabuľka 3.

tabuľka 2 Vývoj exportnej výkonnosti v Sk

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Vývoz výrobkov zo 100 Sk vytvoreného HDP	48,7	49,4	47,0	49,5	52,7	54,5 ⁽¹⁾

Poznámka: Vývoz (bežné ceny FCO) / HDP (bežné ceny). Výpočet na podklade ukazovateľov ŠÚ SR.⁽¹⁾ Odhad.

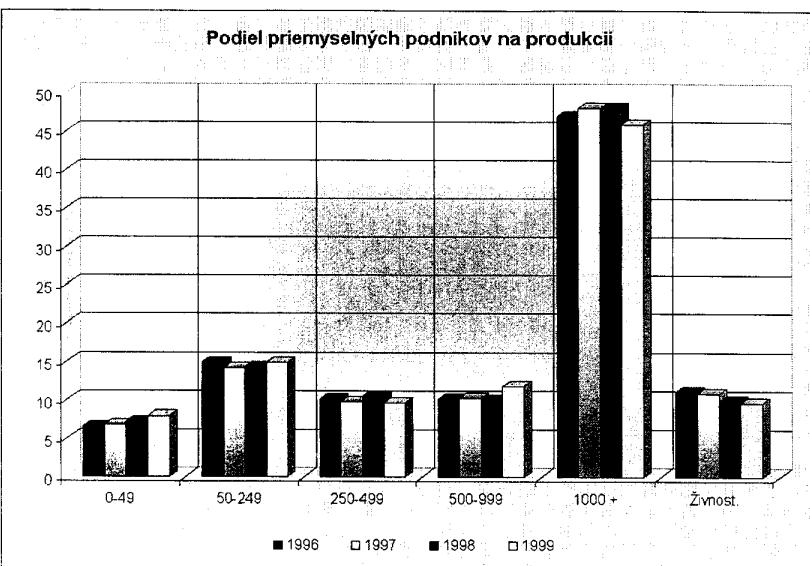
tabuľka 3 Rast výroby, zamestnanosti a produktivity práce v priemysle v %

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Výroba tovaru	4,9	8,3	2,4	1,7	3,4	4,4
Pracovníci	-2,0	4,1	0,0	-2,0	-4,1	-3,0
Produktivita práce	7,5	4,0	2,4	3,7	7,8	7,7

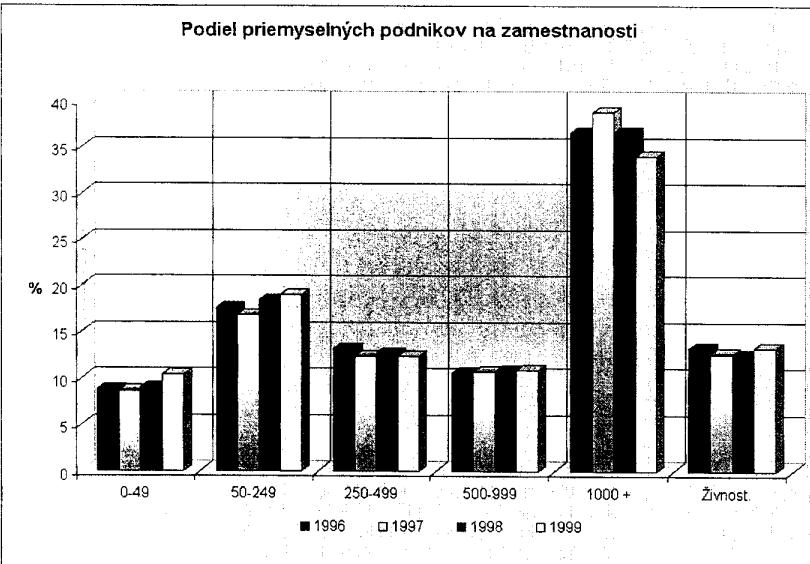
Poznámka: Ročné tempá rastu. Výroba tovaru - stále ceny (od roku 1999 tržby z priemyselnej činnosti). Pracovníci - priemerný evidenčný počet pracovníkov (fyz. osoby). Produktivita práce - výroba tovaru na jedného pracovníka, všetko za priemysel spolu, Zdroj: ŠÚ SR.

Pokračovanie rastu exportnej výkonnosti v roku 1999 bolo spojené s ďalším vylepšovaním konkurencieschopnosti priemyselnej produkcie. Toto vylepšovanie bolo odštartované v roku 1996. Priemysel prostredníctvom vtedajšieho využitia existujúcich a v dôsledku pomalého vzniku nových konkurencieschopných výrobných kapacít neboli schopní zabezpečiť potrebný rast exportnej výkonnosti. Priestor pre proefektívnostné štruktúrne zmeny bol zmenšený, zakonzervovanosť prezamestnanosti sa stala neudržateľnou a prírastok produktivity práce sa znížil na úroveň prírastku výroby. Znižením agregátneho dopytu v roku 1997 sa znížil aj tlak na ponuku disponibilných výrobných kapacít, ktoré sú z pohľadu trhových podmienok zataľ iba čiastočne schopné efektívne produkovať. Zväčšíl sa tým priestor pre proefektívnostné štruktúrne zmeny. Znižila sa existujúca úroveň prezamestnanosti a zvýšila dynamika rastu produktivity práce. Znamenalo to aj určité vylepšenie v oblasti konkurencieschopnosti slovenského priemyslu na zahraničných trhoch. Uvedený trend pokračoval aj v rokoch 1998 a 1999. Žiaľ znižovanie prezamestnanosti a likvidácia neefektívnych pracovných miest nebolo spojené s dostatočnou dynamikou vzniku nových pracovných príležitostí čo viedlo k vysokej dynamike rastu nezamestnanosti najmä v roku 1999.

Určitú informáciu o štrukturálnych zmenách súvisiacich s uvedeným vývojom poskytujú grafy na obr. 2 a obr. 3, ktoré vyjadrujú podiel jednotlivých typov podnikov, podľa veľkosti, na výrobe tovaru a zamestnanosti za priemysel spolu.

obr. 2

obr. 3

Z uvedených obrázkov vyplýva:

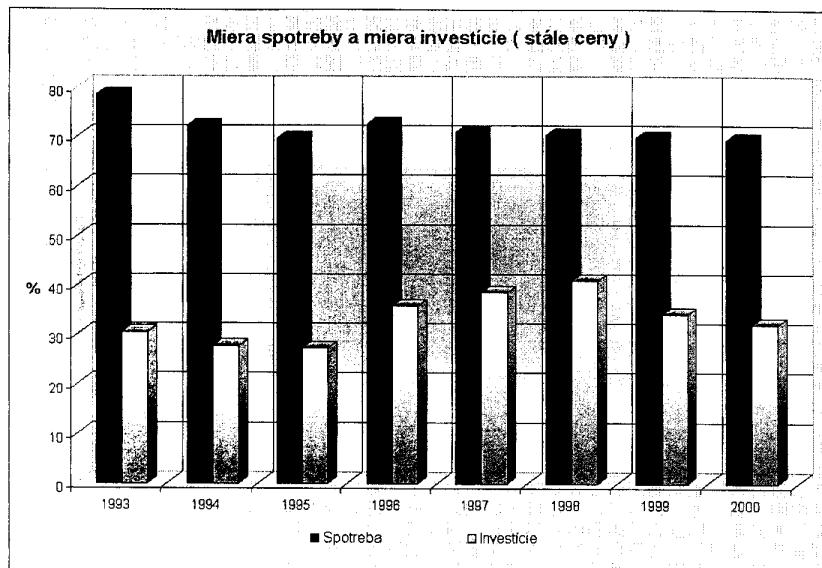
- zvýšenie podielu malých podnikov (do 49 zamestnancov) na výrobe tovaru a zamestnanosti
- zvýšenie podielu menších stredných podnikov (50 až 249 zamestnancov) na výrobe tovaru a zamestnanosti
- zniženie podielu stredných podnikov (250 až 499 zamestnancov) na výrobe tovaru a zamestnanosti
- zvýšenie podielu väčších stredných podnikov (500 až 999 zamestnancov) na výrobe tovaru a nemennosť ich podielu na zamestnanosti
- zniženie podielu veľkých podnikov (1000 a viac zamestnancov) na výrobe tovaru a zamestnanosti
- zniženie podielu živnostníkov na výrobe tovaru a zvýšenie ich podielu na zamestnanosti.

Uvedené posuny v rámci podnikovej sféry potvrzujú dominujúci charakter prebiehajúcich štrukturálnych zmien, ktorý je daný najmä orientáciou na zvýšenie konkurencieschopnosti existujúcich exportných kapacít⁴, pomalým vznikom nových výrobných kapacít a rastom dôležitosti malých, menších stredných a stredných podnikov. Ide pritom o dôležitosť tak z hľadiska výroby ako aj z aspektu rozvoja zamestnanosti. Na tento vývoj má rozhodujúci vplyv väčšia flexibilita týchto typov podnikov a ich, vo všeobecnosti, menšia náročnosť na finančné zdroje, ktorá je spojená so zabezpečením konkurencieschopnosti.

V rámci agregátneho dopytu indukujúcim hospodársky rast, bude možno v roku 2000 kalkulovať s ďalším pokračovaním poklesu podielu domáceho dopytu súvisiaceho najmä so zniženou dynamikou rastu dôchodkov hospodárskych subjektov.

Vývoj domáceho dopytu bude výsledkom rastu konečnej spotreby spolu⁵ a pokračovania poklesu tvorby hrubého kapitálu⁶. Bude to dôsledok istého rozvoja konečnej spotreby a poklesu investičných aktivít v ekonomike v podmienkach riešenia problémov mikroekonomickej adaptácie a ďalšieho formovania trhových mechanizmov. Povedie to k opäťovnému zniženiu poklesu miery spotreby a k zniženiu miery investícií.

Charakter vývoja v oblasti formovania štruktúry domáceho dopytu prostredníctvom miery spotreby⁷ a miery investícií⁸ vyjadruje graf na obr. 4.

obr. 4

Je reálne očakávať, že v roku 2000 bude očakávaný rast domáceho dopytu znižený deficitom čistého vývozu, čo vyvolá nárast reálneho HDP v rozsahu 1,6 až 3,2 percenta.

Tento vývoj bude s vysokou pravdepodobnosťou spojený s upevnením vonkajšej stability makroekonomického prostredia a s nižším rastom spotrebiteľských cien než v predchádzajúcom roku.

Rapídny nárast spotrebiteľských cien v roku 1999 bol dôsledkom tak prudkého zvýšenia čistej⁹ inflácie ako aj rozsiahlych administratívnych úprav¹⁰. Aj v roku 2000 možno očakávať relatívne vysokú mieru čistej inflácie. Jej úroveň však bude nižšia než v predchádzajúcom roku. Nižšia úroveň očakávanej miery ostatnej inflácie v roku 2000 v porovnaní s predchádzajúcim rokom bude predovšetkým dôsledkom menšieho rozsahu deregulačných a administratívnych opatrení než v roku 1999.

Charakter očakávanejho vývoja miery inflácie v nadváznosti na predchádzajúce roky vyjadruje graf na obr. 5.

⁴ Danych najmä veľkými podnikmi, kde zvýšenie konkurencieschopnosti je tiež dané znižením existujúcej prezamestnanosti a reštrukturalizáciou menej efektívnych výrobných činností v prospech malých a stredných podnikov.

⁵ Konečná spotreba domácností plus konečná spotreba štátnej správy.

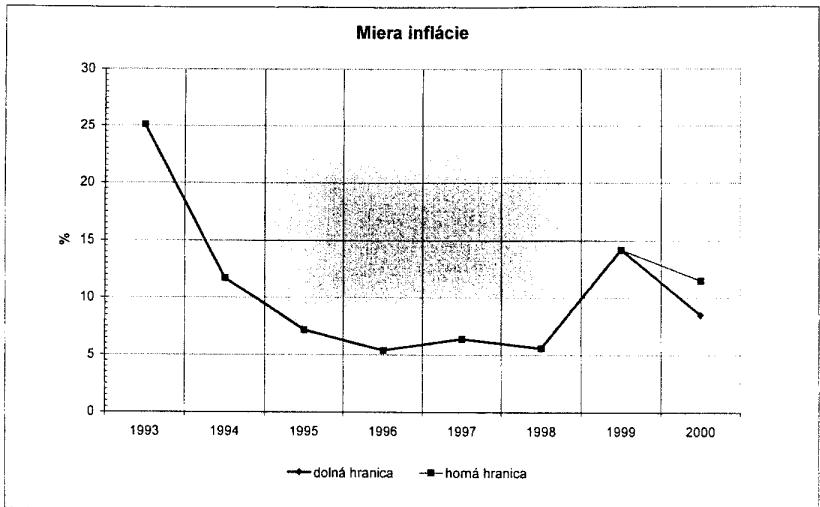
⁶ Tvorba hrubého fixného kapitálu plus zmena stavu zásob.

⁷ Podiel konečnej spotreby spolu na HDP.

⁸ Podiel tvorby hrubého fixného kapitálu na HDP.

⁹ Inflácia dotýkajúca sa obchodovateľných tovarov bez potravín, plus miery inflácie dotýkajúcej sa trhových služieb.

¹⁰ Išlo o úpravy v oblasti regulovaných cien, nepriamych daní a znovuzavedenia dovoznej prírážky.

obr. 5

Z uvedeného obrázku vyplýva, že kým miera inflácie v roku 1999 dosahovala úroveň 14,2 percenta, tak je reálne očakávať, že v roku 2000 sa bude pohybovať v rozmedzí 8,5 až 11,5 percenta.

Nosnou charakteristikou upevňovania vonkajšej stability makroekonomickejho prostredia bude v roku 2000 nižšia volatilita výmenného kurzu a nižšia dynamika znehodnocovania národnej meny než v roku 1999. Bude to hlavne dôsledok:

- vylepšovania medzinárodnej pozície Slovenska,
- znižovania deficitnosti zahraničnoobchodných vzťahov a
- stabilizácie v oblasti devízových rezerv.

Súhrnnú charakteristiku vývoja a volatility výmenného kurzu¹¹ v nadväznosti na predchádzajúce roky poskytuje graf na obr. 6.

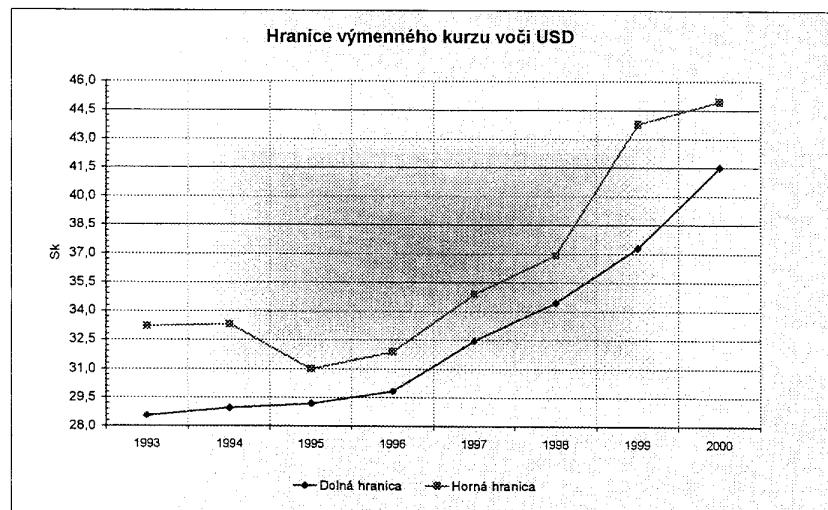
Z uvedeného obrázku vyplýva, že kým v hodnote výmenného kurzu za 1 USD sa v priebehu roka 1999 pohyboval medzi 37,297 až 43,768 Sk, tak je reálne počítať s tým, že v priebehu roka 2000 sa bude pohybovať v rozmedzí 41,5 až 44,9 Sk¹².

Nosnou charakteristikou upevňovania vonkajšej stability makroekonomickejho prostredia bude v roku 2000 nižšia volatilita výmenného kurzu a nižšia dynamika znehodnocovania národnej meny než v roku 1999. Bude to hlavne dôsledok:

- vylepšovania medzinárodnej pozície Slovenska,
- znižovania deficitnosti zahraničnoobchodných vzťahov a
- stabilizácie v oblasti devízových rezerv.

Súhrnnú charakteristiku vývoja a volatility výmenného kurzu¹¹ v nadväznosti na predchádzajúce roky poskytuje graf na obr. 6.

Z uvedeného obrázku vyplýva, že kým v hodnote výmenného kurzu za 1 USD sa v priebehu roka 1999 pohyboval medzi 37,297 až 43,768 Sk, tak je reálne počítať s tým, že v priebehu roka 2000 sa bude pohybovať v rozmedzí 41,5 až 44,9 Sk¹².

obr. 6

V nadväznosti na uvedené tendencie možno očakávať, že reálny a nominálny HDP sa budú vyvíjať v intenciach, ktoré naznačuje tabuľka 4.

tabuľka 4 Vývoj reálneho a nominálneho HDP

	Skutočnosť						Prognóza
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	
Reálny mld. Sk	483,4	516,8	550,8	586,8	612,7	624,5	634,5 až 644,5
Nominálny mld. Sk	440,5	516,8	575,7	653,9	717,4	779,3	841,6 až 851,0

¹¹ Minimálna a maximálna hodnota v roku k ultimu mesiaca.

¹² Všetko v zmysle k ultimu mesiaca.

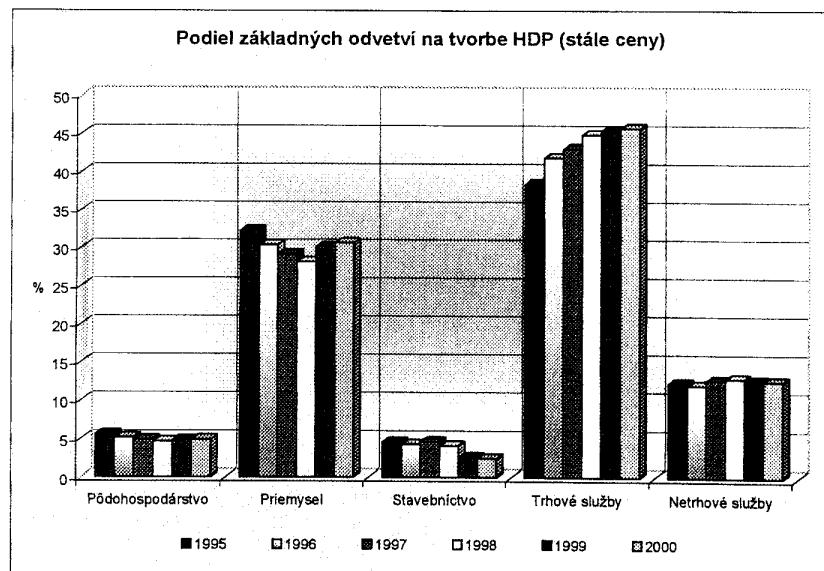
	Skutočnosť						Prognoza
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	
Reálny %	4,9	6,9	6,6	6,5	4,4	1,9	1,6 až 3,2
Nominálny %	19,3	17,3	11,4	13,6	9,7	8,6	8,0 až 9,2

Poznámka: Reálny HDP – stále ceny priemer roka 1995 = 100. Prameň: SÚ SR. Percentuálne hodnoty sú vyjadrením ročného tempa rastu.

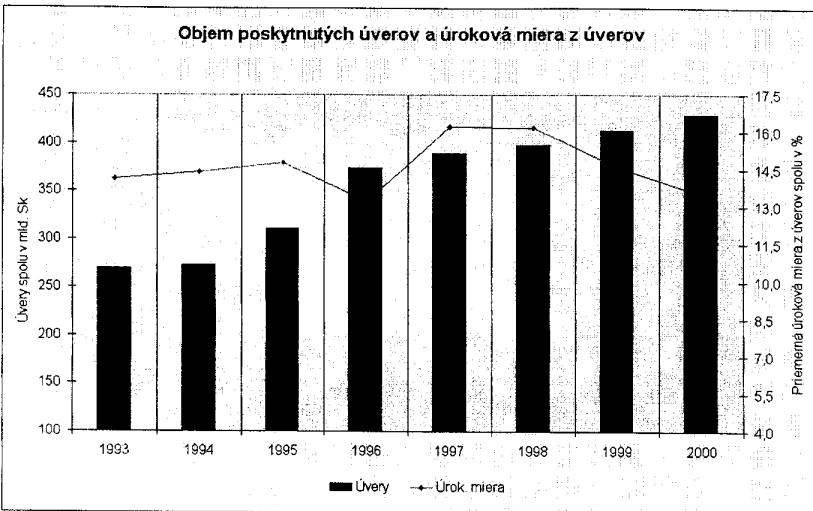
Z pohľadu odvetvovej štruktúry tvorby reálneho HDP je reálne počítať s tým, že v roku 2000:

- v porovnaní s predchádzajúcimi sa spomalí pokles podielu pôdohospodárstva na tvorbe HDP
- spomalí sa rast podielu priemyslu na tvorbe HDP odštartovaný v minulom roku
- zmierní sa klesajúci trend podielu stavebnictva na tvorbe HDP
- v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi sa spomalí rast podielu trhových služieb na tvorbe HDP
- v nadväznosti na predchádzajúci rok bude pokračovať mierny pokles podielu netrhových služieb na tvorbe HDP.

Súhrnný pohľad na vývoj základných proporcii v odvetvovej štruktúre tvorby HDP poskytuje graf na obr. 7.

obr. 7

obr. 8

Z uvedeného obrázku vyplýva, že v roku 2000 je reálne kalkulovať s tým, že objem poskytnutých úverov spolu sa bude pohybovať okolo 430 mld.¹³ Sk a priemerná úroková miera zo stavu úverov spolu¹⁴ bude pod 14%¹⁵.

3. Vplyv hospodárskej politiky na formovanie pracovnej sily a zamestnanost'

Rozhodujúcim faktorom rozvoja ekonomiky Slovenska z pohľadu stredno a dlhodobého časového horizontu je:

- efektivnosť a
- kvalita pracovnej sily.

Hospodárska politika neovplyvňuje iba úroveň zamestnanosti, ale má závažný vplyv aj na formovanie uvedených atribútov pracovnej sily.

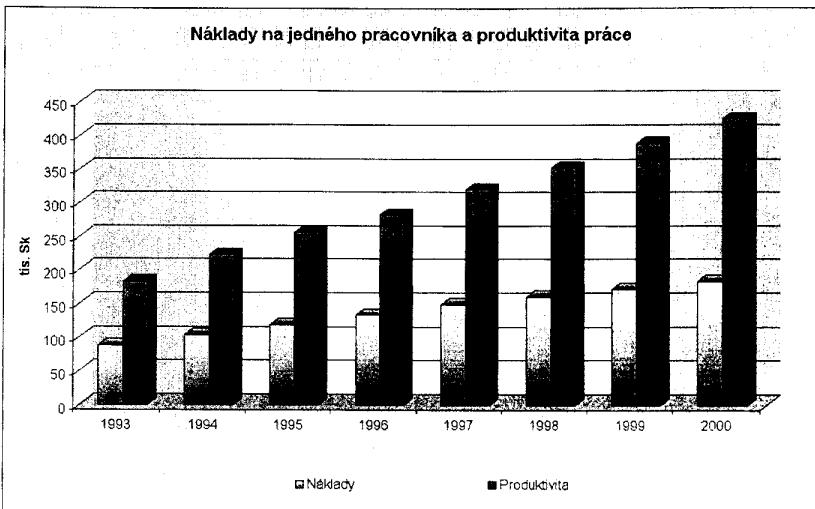
Základným vyjadrením efektívnosti pracovnej sily je vzťah medzi nákladmi na prácu a produktivitou práce. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že čím sú nižšie náklady a vyššia produktivita práce, tým je vyššia efektivnosť pracovnej sily.

Bázické vyjadrenie vývoja vzťahu medzi nákladmi na prácu a produktivitou práce predstavuje graf na obr. 9.

¹³ K 30.12.1999 to bolo 412,9 mld. Sk.

¹⁴ Ukazovateľ predstavuje hodnotu za posledný mesiac v roku.

¹⁵ Za november 1999 to bolo 14,82 percenta.

obr. 9

Na uvedenom obrázku znázornené náklady na prácu predstavujú úplné náklady¹⁶ pripadajúce na jedného pracovníka a produktivita práce je vypočítaná na báze nominálneho HDP. Súhrnné vyjadrenie vzájomného vzťahu medzi týmito ukazovateľmi predstavuje pomer nákladov na prácu a produktivity práce, ktorý obsahuje tabuľka 5.

tabuľka 5 Pomer nákladov na prácu a produktivity práce

	Skutočnosť					Odhad	Prognóza
	1994	1995	1996	1997	1998		
Nákl. na prácu / prod. práce v %	46,6	46,5	47,1	46,5	45,4	44,1	43,1

Poznámka: Výpočet na podklade ukazovateľov ŠÚ SR.

Z uvedenej tabuľky vyplýva pokračujúci trend poklesu pomeru nákladov na prácu a produktivity práce odštartovaný v roku 1997. Tento vývoj naznačuje, že produktivita práce rastie rýchlejšie než náklady na prácu. Znamená to, že efektívnosť pracovnej sily za uvedené obdobie kontinuálne rásťa. Pokračovaním tohto vývoja možno počítať aj v roku 2000. Bude to dôsledok vyššieho nárastu produktivity práce než nákladov na prácu daného hlavne pokračovaním poklesu zamestnanosti v podmienkach očakávanej dynamiky hospodárskeho rastu a formovania dôchodkov ovplyvneného aj pretrvávajúcou úrovňou vysokej nezamestnanosti.

Z hľadiska súčasných potrieb vývoja ekonomiky Slovenska medzi najdôležitejšie kvalitatívne ukazovatele pracovnej sily patrí vzdelanie a stabilita pracovnej sily.

¹⁶ Mzdové náklady plus odvody vyjadrené prostredníctvom odmen zamestnancov v rámci národných účtov.

HDP. Súhrnné vyjadrenie vzájomného vzťahu medzi týmito ukazovateľmi predstavuje pomer nákladov na prácu a produktivity práce, ktorý obsahuje tabuľka 5.

tabuľka 5 Pomer nákladov na prácu a produktivity práce

	Skutočnosť						Odhad	Prognóza
	1994	1995	1996	1997	1998	1999		
Nákl. na prácu / prod. práce v %	46,6	46,5	47,1	46,5	45,4	44,1	43,1	43,1

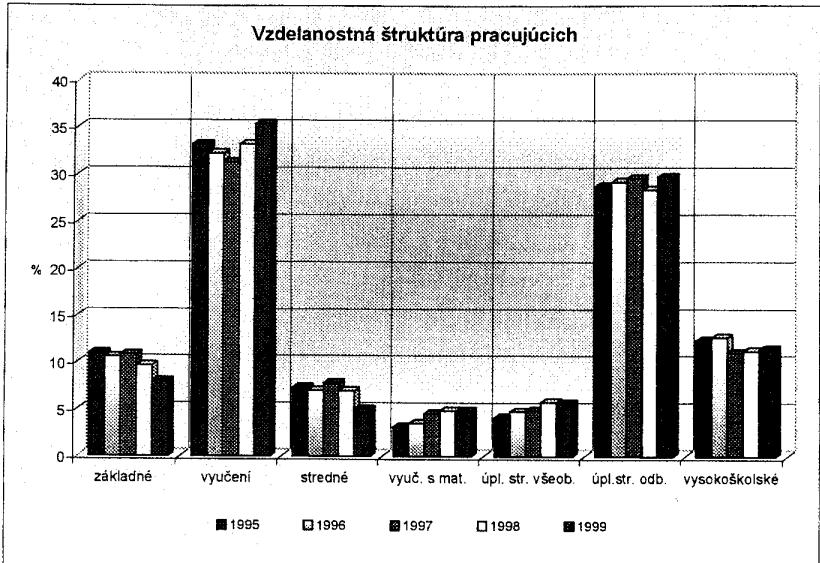
Poznámka: Výpočet na podklade ukazovateľov ŠÚ SR.

Z uvedenej tabuľky vyplýva pokračujúci trend poklesu pomeru nákladov na prácu a produktivity práce odštartovaný v roku 1997. Tento vývoj naznačuje, že produktivita práce rastie rýchlejšie než náklady na prácu. Znamená to, že efektívnosť pracovnej sily za uvedené obdobie kontinuálne rásťa. Pokračovaním tohto vývoja možno počítať aj v roku 2000. Bude to dôsledok vyššieho nárastu produktivity práce než nákladov na prácu daného hlavne pokračovaním poklesu zamestnanosti v podmienkach očakávanej dynamiky hospodárskeho rastu a formovania dôchodkov ovplyvneného aj pretrvávajúcou úrovňou vysokej nezamestnanosti.

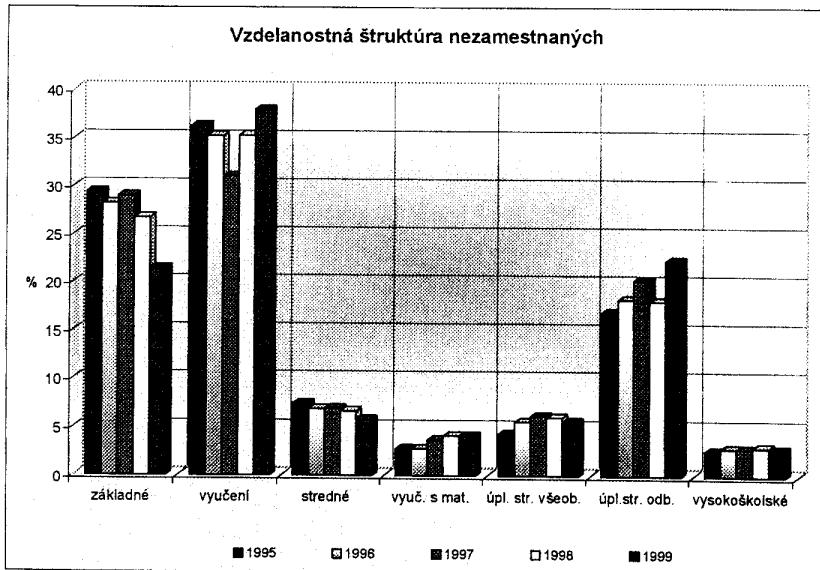
Z hľadiska súčasných potrieb vývoja ekonomiky Slovenska medzi najdôležitejšie kvalitatívne ukazovatele pracovnej sily patrí vzdelanie a stabilita pracovnej sily.

Súhrnnú charakteristiku situácie v oblasti vzdelanostnej štruktúry pracovnej sily a jej formovania poskytujú grafy uvedené na obr. 10 a obr. 11¹⁷.

¹⁷ Prameň: ŠÚ SR - Výberové zisťovanie pracovných síl. 1999 – 1.-3. štvrtrok.

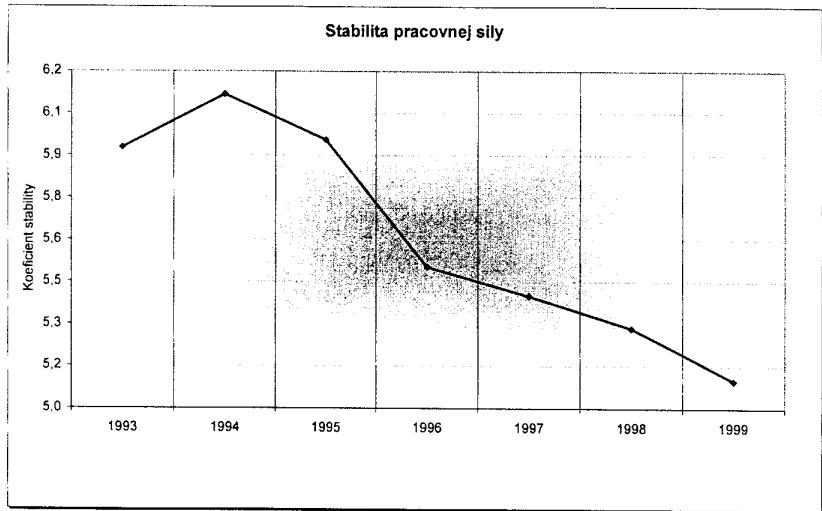

obr. 10

obr. 11

Uvedené tendencie sú dôsledkom takého vývoja kde tak na strane dopytu ako aj na strane ponuky práce klesá podiel ľudí so základným vzdelaním a so stredným vzdelaním a rastie podiel vyučených a ľudí s úplným stredným odborným vzdelaním. Tento vývoj signálizuje určitý rozvoj hlavne v oblasti výroby spracovateľského charakteru¹⁸ kladúceho nároky predovšetkým na základnú a strednú odbornú kvalifikáciu. Je prejavom istého znižovania nerovnováhy na trhu práce z hľadiska vzdelanostnej štruktúry a predstavuje aj informáciu o určitej eliminácii disharmónie medzi existujúcou štruktúrou vzdelanostného potenciálu a potrebami praxe. Nárast vyučených a ľudí s úplným stredným odborným vzdelaním na celkovom počte nezamestnaných skôr súvisí s poklesom dynamiky hospodárskeho rastu než s prejavmi disharmónie medzi existujúcou štruktúrou vzdelanostného potenciálu a potrebami hospodárskeho vývoja. Trvalá oscilácia podielu vysokoškolsky vzdelaných na počte nezamestnaných okolo 3 percent môže byť signálom aj určitej rigidít v riešení problémov medzi profiláciou vysokého školstva a potrebami národného hospodárstva.

obr. 12

Stabilita pracovnej sily je daná dĺžkou jej pracovnej schopnosti počas určitého časového obdobia¹⁹. Čím je vyššia pracovná neschopnosť tým je nižšia aj stabilita pracovnej sily.

¹⁸ Súvisiaceho najmä so zahraničným kapitáлом a s rastom exportnej orientácie.

¹⁹ Spravidla jedného roka.

Na súhrnné vyjadrenie tohto javu sme použili koeficient stability pracovnej sily²⁰. Čím je hodnota tohto koeficiente vyššia tak tým je vyššia aj stabilita pracovnej sily.

Globálny pohľad na vývoj v tejto oblasti poskytuje graf obr. 12. Na základe tohto obrázku možno konštatovať od roku 1994 trvalo klesajúci trend stability pracovnej sily. Kým koeficient stability pracovnej sily v roku 1994 dosahoval hodnotu 6,1, tak v roku 1999 to bolo už iba 5,1. Znamená to, že kým v roku 1994 100 dní pracovnej neschopnosti bolo vyvolaných ešte 6,1 pracovníkmi, tak v roku 1999 na vyvolanie tohto obdobia pracovnej neschopnosti už stačilo iba 5,1 pracovníkov²¹. V roku 2000 možno očakávať pokračovanie týchto tendencií. Je reálne predpokladat, že v tomto roku sa koeficient stability pracovnej sily bude pohybovať okolo 5.

Z pohľadu skúmaných aspektov kvality pracovnej sily celkovo možno konštatovať, že v rámci doterajšieho ekonomickejho vývoja sa v podmienkach zníženého hospodárskeho rastu a zvýšenej nezamestnanosti ustálila situácia v oblasti vzdelenostnej štruktúry pracovnej sily a pokračovalo znižovanie jej stability. Je reálne očakávať, že hospodárska politika v roku 2000 na tomto stave neprinesie výraznejšiu zmenu. Je to stav, kde vývoj smerujúci k zníženiu, resp. k strate komparatívnej výhody krajiny v oblasti pracovnej sily²² sa sice spomaľuje, ale nezastavuje. K tomuto spomaleniu môže v nie malej miere napomôcť aj očakávané zvýšenie efektívnosti pracovnej sily. Situáciu však môžu skomplikovať dôsledky pretrvávajúcej vysokej nezamestnanosti.

Medzi hlavné mechanizmy prostredníctvom ktorých hospodárska politika ovplyvňuje formovanie pracovnej sily a vývoj zamestnanosti patria predovšetkým fondy sociálneho zabezpečenia a verejné rozpočty.

Fondy sociálneho zabezpečenia slúžia na finančnú obsluhu zdravotnej starostlivosti²³, sociálneho poistenia²⁴ a riešenia problémov nezamestnanosti²⁵. Úroveň ich fungovania je rozhodujúcim determinantom formovania kvality sociálnej infraštruktúry pracovnej sily.

Prerodzelenie verejných financii cez štátny rozpočet a mestne rozpočty ovplyvňuje vývoj domáceho dopytu a tým aj úroveň zamestnanosti. Previazanosť štátneho rozpočtu s fondmi sociálneho zabezpečenia je daná tým, že výdavková časť štátneho rozpočtu pred-

²⁰ Vyjadruje počet pracovníkov vyvolávajúcich 100 dní pracovnej neschopnosti v ekonomike. Je daný za príslušný rok ako: (priemerný počet pracovníkov v národnom hospodárstve / počet kalendárnych dní pracovnej neschopnosti). 100. Čím viac pracovníkov je potrebných na to aby sa vyvolalo 100 dní pracovnej neschopnosti v ekonomike tým je pracovná sila stabilnejšia (na jedného pracovníka pripadá menej dní pracovnej neschopnosti) a čím menej pracovníkov tak tým je pracovná sila nestabilnejšia (na jedného pracovníka pripadá viac dní pracovnej neschopnosti).

²¹ Iným slovami povedané, kým v roku 1994 na jedného pracovníka v národnom hospodárstve v priemere pripadal 16,9 dní pracovnej neschopnosti tak v roku 1999 to bolo už 19,6 dní.

²² Vrátané všetkých dôsledkov, najmä zniženie výhodnosti pre priame zahraničné investície.

²³ Prostredníctvom zdravotných poistovní.

²⁴ Prostredníctvom Sociálnej poistovne.

stavuje jeden z príjomových zdrojov systému zdravotnej starostlivosti a systému sociálneho poistenia. Znamená to, že kvalita štátneho rozpočtu do istej miery rozhoduje aj o kvalite fungovania týchto systémov. Z hľadiska prepojenosti majú mestne rozpočty spomedzi fondov sociálneho zabezpečenia najbližšie k fondu zamestnanosti. Je to dané najmä možnosťou ich interakcie pri vytváraní aktívnej politiky trhu práce.

Základnú charakteristiku vývoja v oblasti fondov sociálneho zabezpečenia a verejných rozpočtov predstavujú ukazovatele, ktoré obsahujú tabuľka 6, tabuľka 7 a tabuľka 8.

tabuľka 6 Fondy sociálneho zabezpečenia v mld. Sk

	1995	1996	1997	1998	1999 ¹⁾
Zdravotnej starostlivosti					
prijmy	26,0	34,4	37,6	39,7	40,6
výdavky	25,2	33,8	36,9	39,4	41,9
Sociálneho poistenia					
prijmy	67,3	74,3	77,2	83,5	82,4
výdavky	62,0	69,0	75,2	83,2	88,5
Zamestnanosti					
prijmy	6,2	7,2	7,5	8,0	7,8
výdavky	6,1	7,4	7,1	7,8	7,8
Spolu					
prijmy	99,5	115,8	122,3	131,2	130,8
výdavky	93,4	110,2	119,2	130,5	138,2
saldo	6,1	5,6	3,1	0,8	-7,3
Prijmy spolu ako % HDP	19,2	20,1	18,7	18,3	16,8
Výdavky spolu ako % HDP	18,1	19,1	18,2	18,2	17,8

Poznámka: ¹⁾ odhad. Použil sa HDP v bežných cenách. Prameň: ŠÚ SR.

tabuľka 7 Verejné rozpočty v mld. Sk

	1995	1996	1997	1998	1999
Štátny rozpočet					
prijmy	163,1	166,3	180,7	177,9	216,7
výdavky	171,4	191,9	217,9	197	231,4
Miestne rozpočty					
prijmy	19	22,9	26,1	25,9	24,4
výdavky	17,9	21,9	25,3	25,8	24,9
Spolu					
prijmy	182,1	189,2	206,8	203,8	241,1
výdavky	189,3	213,8	243,2	222,8	256,3
saldo	-7,2	-24,6	-36,4	-19,0	-15,2
Prijmy spolu ako % HDP	35,2	32,9	31,6	28,4	31,0
Výdavky spolu ako % HDP	36,6	37,1	37,2	31,1	32,9

Poznámka: 1995-1999 plnenie štátneho rozpočtu, 1995-1998 plnenie mestských rozpočtov, 1999 prijaté mestské rozpočty. Použil sa HDP v bežných cenách. Prameň: ŠÚ SR, MF SR.

²⁵ Prostredníctvom Národného úradu práce.

tabuľka 8 Finančie prerozdeľované cez sociálne fondy a verejné rozpočty

	1995	1996	1997	1998	1999
Ako % HDP	54,7	56,3	55,4	49,2	50,7
Reálny objem na obyvateľa (1995=100%)	100,0	108,1	113,8	103,8	104,7

Poznámka: Pri výpočte reálneho objemu prerozdeľovaných finančii sa vychádzalo z výdavkov sociálnych fondov a verejných rozpočtov spolu prepočítaných na stále ceny použitím priemerného indexu spotrebiteľských cien. Použil sa HDP v bežných cenách. Prameň: ŠÚ SR, MF SR.

K náрастu podielu finančii prerozdeľovaných cez sociálne fondy a verejné rozpočty na HDP v roku 1999, v rámci viacročného klesajúceho trendu, možno dodať, že uvedený nárast bol vyvolaný mimoriadnym zvýšením tak príjmov ako aj výdavkov štátneho rozpočtu v porovnaní so schválenými hodnotami²⁶. Je reálne kalkulovať stým, že v roku 2000 bude pokračovať klesajúci trend podielu finančii prerozdeľovaných cez sociálne fondy a verejné rozpočty na HDP, podobne ako tomu bolo pred rokom 1999.

Negatívnu stránku uvedeného klesajúceho trendu je, že je spojený s deficitnosťou. K trvalej deficitnosti štátneho rozpočtu sa v roku 1999 pripojil aj deficit systému fondov sociálneho zabezpečenia. Tento deficit bol vyvolaný prevýšením výdavkov nad príjmami v dôsledku prehľbujúcich sa problémov v rámci jednotlivých zložiek tohto systému. Treba počítať s tým, že tento trend bude pokračovať aj v roku 2000. Deficit systému fondov sociálneho zabezpečenia môže v tomto roku presiahnuť aj hodnotu dosiahnutú v roku 1999.

Pokračujúca deficitnosť v oblasti prerozdeľovania verejných finančii cez systém fondov sociálneho zabezpečenia a štátny rozpočet je signálom o takej konzervácii parametrov a fungovania týchto mechanizmov, kde potreby ich výdavkových časti prekračujú možnosti dôchodkotvorných procesov v ekonomike. Prefinancovanie tejto deficitnosti buď zvyšuje prutie na domácom peňažnom trhu, alebo prispieva k rastu zahraničnej zadlženosťi. Sme v štádiu kde účinnosť čiastkových vylepšení sa prakticky vyčerpala. Základ riešenia spočíva v reforme systému verejných finančii založenej na ucelenej koncepcii, ktorá vychádza z komplexného prístupu k širokým súvislostiam tejto problematiky daňový systém nevynímajúc.

Medzi základnými príčinami súčasných problémov systému verejných osobitnú úlohu zohráva :

- deficitnosť štátneho rozpočtu a
- objem zdrojov presúvaných zo štátneho rozpočtu do systému zdravotnej starostlivosti a systému sociálneho poistenia.

²⁶ Ide hlavne o odvod NBS, ktorý prostredníctvom nedaňových príjmov zvýšil celkové príjmy štátneho rozpočtu o 28,4 mld. SK. Zároveň však viac než týchto príjmov bolo v zapäti použitých v rámci výdavkov štátneho rozpočtu na zvýšenie základného finančného reštrukturalizovaných finančných inštitúcií. Znamená to, že táto operácia bola v zásade rozpočtovo neutrálna a nemala fiškálny vplyv na vývoj ekonomiky.

Určitý obraz o objeme týchto zdrojov v nadväznosti na výdavky ako aj ďalšie príjmove zdroje fondov zdravotnej starostlivosti a sociálneho poistenia vyjadrujú ukazovatele, ktoré obsahujú tabuľka 9 a tabuľka 10.

tabuľka 9 Základné ukazovatele príjmov a výdavkov zdravotných poistovní v tis. Sk

	1995	1996	1997	1998
Príjmy na 1 zárobkovo činného poistenca	8,9	11,4	12,1	12,3
Príjmy na 1 poistenca hradené štátom	2,2	3,2	3,2	3,4
Príjmy na 1 poistenca hradené NÚP	1,6	3,3	3,4	3,6
Výdavky na 1 poistenca	4,7	6,3	6,5	7,0

Poznámka: Výpočet na podklade ukazovateľov ŠÚ SR.

tabuľka 10 Základné ukazovatele príjmov a výdavkov sociálnej poistovne v tis. Sk

	1995	1996	1997	1998
Príjmy nem. poistenia na 1 zárobkovo činného poistenca	3,3	3,0	3,8	4,0
Príjmy nem. poistenia na 1 poistenca hradené NÚP	0,1	1,0	1,3	1,4
Príjmy nem. poistenia na 1 poistenca hradené štátom	0,2	0,1	0,2	0,2
Príjmy dôch. zab. na 1 zárobkovo činného poistenca	17,2	19,6	20,1	22,5
Príjmy dôch. zab. na 1 poistenca hradené NÚP	4,7	7,5	7,6	7,8
Príjmy dôch. zab. na 1 poistenca hradené štátom	0,05	5,1	0,8	1,4
Príjmy spolu na 1 zárobkovo činného poistenca	10,3	11,3	12,0	13,3
Príjmy spolu na 1 poistenca hradené NÚP	2,4	4,2	4,5	4,6
Príjmy spolu na 1 poistenca hradené štátom	0,1	2,9	0,5	0,8
Výdavky nem. poistenia na 1 poistenca	1,9	2,5	2,6	2,9
Výdavky dôch. zab. na 1 poistenca	13,4	14,9	16,0	18,0
Výdavky spolu na 1 poistenca	10,2	11,3	12,0	13,2

Poznámka: Výpočet na podklade ukazovateľov ŠÚ SR.

Z ukazovateľov, ktoré obsahujú tabuľka 9 a tabuľka 10 vyplýva, že príjmy zdravotných poistovní na 1 poistenca hradené štátom dosahovali období rokov 1995 až 1998 úroveň 25 až 28 percent z príjmov zdravotných poistovní pripadajúcich na 1 zárobkovo činného poistenca. V prípade sociálnej poistovne je táto prieťasť ešte väčšia. V podmienkach súčasnej konštelácie fungovania systému verejných finančii je výraznejšia redukcia tejto prieťasti nereálna. Neumožňuje to tak pretrvávajúca napäťosť medzi príjomovou a výdavkovou časťou štátneho rozpočtu ako aj stále vysoká finančná zaťaženosť hospodárskych subjektov.

Celkovo možno konštatovať, že ekonomika Slovenska sa v roku 2000 dostane do takej etapy vývoja, kde pokles podielu výdavkov fondov sociálneho zabezpečenia a verejných rozpočtov na HDP bude spojený s poklesom zamestnanosti. Pozitívny vplyv výdavkové časti štátneho rozpočtu na znižovanie poklesu zamestnanosti bude oslabovaná pretrvávajúcou vysokou finančnou zaťaženosťou domácností a podnikateľských subjektov. Napriek poklesu daňovej zaťaženosťi, hlavne v oblasti priamych daní, treba kalkulovať s tým, že daňová zaťaženosť indukovaná nepriamymi daňami porastie, resp. bude oscilovať okolo úrovne predchádzajúceho roku. Pôsobenie aktívnej politiky zamestnanosti bude v nie malej

miere ovplyvnené prutím generovaným limitovanosťou prostriedkov použíteľných na aktívnu politiku trhu práce, zvýšeným dopytom po týchto prostriedkoch a snahou o vylepšenie fungovania tohto systému. Sociálna dimenzia nárastu prutia na trhu práce môže byť komplikovaná aj zhoršujúcou dôchodkovou situáciou obyvateľstva pre ktorú bude charakteristický pokles podielu hrubých miezd a platov a nárast podielu sociálnych dávok na vytvorenom HDP.

4. Vývoj v oblasti zamestnanosti a nezamestnanosti

Demografický vývoj

Populačný vývoj v roku 2000 bude naďalej ovplyvňovaný dlhodobými tendenciami pohybu populáčnych vln z obdobia rokov 1946 - 54 a 1970 - 75.

Tendencia neustálneho poklesu podielu obyvateľstva v predprodukčnom veku bude pokračovať i v roku 2000, keď tento klesne z 19,84 % na 19,26 % (t. j. medziročne o 30,3 tis. osôb). Priažnivá dlhodobá tendencia rastu počtu obyvateľstva v produkčnom veku bude taktiež pokračovať, keď stúpne jeho podiel zo 62,24 % v roku 1999 na 62,71 % v roku 2000.

Vybrané charakteristiky demografického vývoja

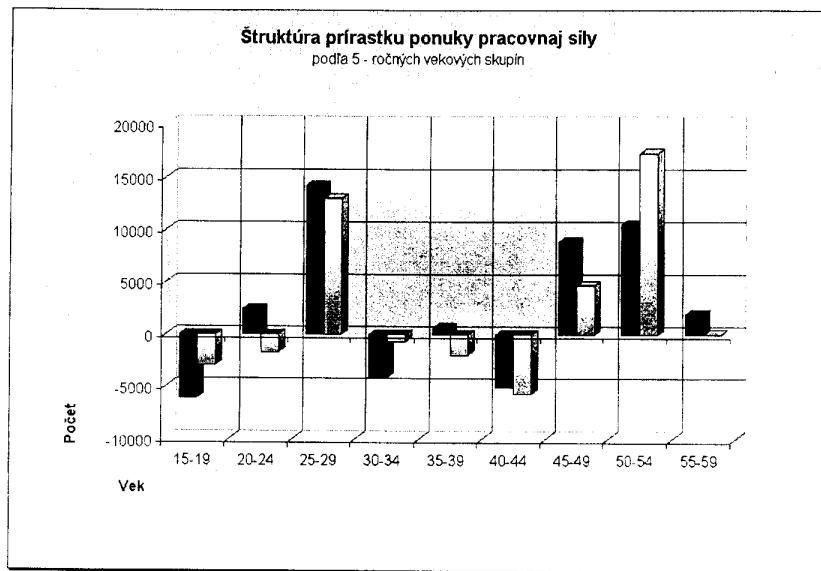
Tab. č. 1

Ukazovateľ	1996	1997	1998	(odhad) 1999	(odhad) 2000
Prirastok počtu obyv.					
v tom vo veku:					
predprodukčnom	-30 723	-31 002	-32 109	-29 781	-30 345
produkčnom	35 132	34 036	32 442	30 856	28 985
poproduktivnom	6 300	6 224	5 399	8 410	7 184
Rozdiel - rast spolu	10 709	9 258	5 732	9 485	5 824
Štruktúra počtu obyv. (v %)					
v tom vo veku:					
predprodukčnom	21,65	21,05	21,05	19,84	19,26
produkčnom	60,72	61,24	61,24	62,24	62,71
poproduktivnom	17,63	17,71	17,71	17,91	18,03

Dynamika tohto rastu sa však neustále spomaľuje a v roku 2000 dosiahne necelých 29 tisíc osôb, keď ešte v roku 1999 prírastok činil takmer 31 tisíc osôb. Hoci podiel obyvateľstva v poproduktivnom veku taktiež stúpne (zo 17,91 % v roku 1999 na 18,03 % v roku 2000), čím sa potvrdí dlhodobá tendencia jeho rastu, jeho dynamika sa zmierní. Prírastok počtu poproduktívneho obyvateľstva v roku 2000 mierne prevýši 7 tis. osôb, kým ešte v roku 1999 dosahoval takmer 8,5 tis. osôb.

Zdroje pracovných sôl

Dôsledkom demografického vývoja je v roku 2000 očakávaný prírastok obyvateľstva v produkčnom veku, ako už bolo spomenuté, na úrovni 29 tis. osôb. Následkom toho je možné odhadnúť celkový prírastok ponuky práce na trhu práce v objeme 22 tis. osôb. Je výsledkom salda medzi prirodzeným prílivom zhruba 100 tis. nových pracovných sôl na trh práce a prirodzeným úbytkom pracovných sôl (dôchodok, úmrtie, invalidita a pod.) z trhu práce. Čažisko prírastku sa pritom bude koncentrovať do vekových skupín 50 - 54 a 25 - 29 ročných, a čažisko úbytku do vekových skupín 40 - 44 a 15 - 19 ročných (pozri **Chyba! Nenalezen zdroj odkazú.**).

obr. 13

Ekonomická aktivity

Pokiaľ ide o mieru ekonomickej aktivity (podiel EAO na obyvateľstve v produktívnom veku), pozitívny trend rastu bol v roku 1998 vystriedaný poklesom, ktorý bude i ďalej v roku 2000 trvať, a to i napriek tomu, že podiel EAO na obyvateľstve bude pokračovať v rastovej tendencii (Pozri Tab. č. 2).

Základné podielové charakteristiky trhu práce (v %)

Ukazovateľ	r.1994	r.1995	r.1996	r.1997	r.1998	r.1999	(odhad) r.2000
Podiel zamest. na obyv. spolu	39,13	40,00	39,36	38,22	37,79	36,94	36,33
Podiel EAO na obyv. v produk. veku	75,93	76,47	76,82	76,43	76,08	75,79	75,53
Podiel EAO na obyv. spolu	45,28	46,02	46,65	46,81	47,00	47,18	47,37

EAO = ekonomicky aktívne obyvateľstvo

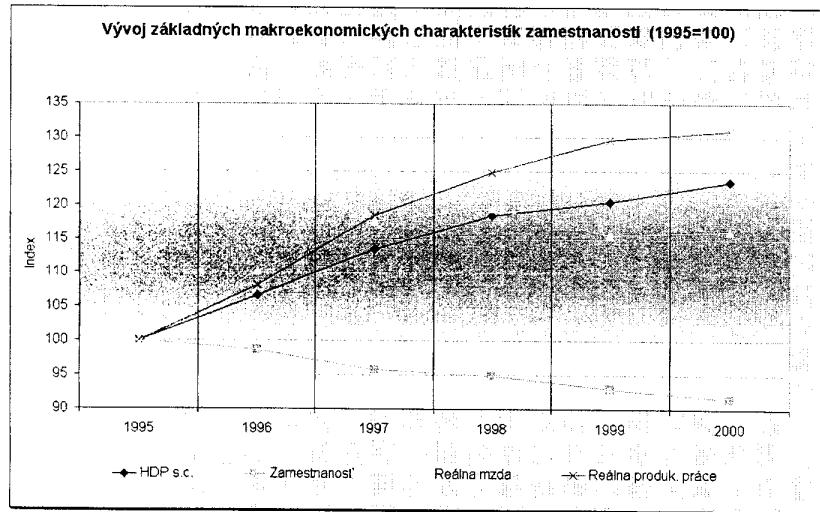
Negatívnym a dlhodobým trendom (od r. 1995, kedy mal hodnotu 40 %) je pokles podielu zamestnaných na obyvateľstve, pričom i v roku 2000 je treba očakávať ďalší jeho pokles až na úroveň tesne nad 36 %.

Zamestnanosť

Vývoj v oblasti zamestnanosti, len veľmi mierne determinovaný dlhodobými a relativne stabilnými demografickými trendami, bude v roku 2000 ďaleko výraznejšie ovplyvňovaný pretrvávajúcimi a prehľbujúcimi sa deformáciami ekonomickeho prostredia²⁷

Prepad zamestnanosti v roku 1999, keď celková zamestnanosť medziročne poklesla o 67 tis. pracovníkov v hospodárstve SR, bude pokračovať aj v roku 2000, i keď nie až tak dramatickým tempom. Očakávaný, len veľmi mierny rast HDP, nebude schopný za sebou ťahať zamestnanosť. Prahová hodnota tempa rastu HDP, od ktorej by bolo možné očakávať začiatok rastu zamestnanosti, je všeobecne odhadovaná na úrovni 3 % rastu HDP. V podmienkach hospodárstva SR, v ktorom ešte stále pretrváva relatívne vysoká prezamestnanosť, táto prahová hodnota sa pohybuje mierne vyššie.

Vývoj základných makroekonomickej charakteristik zamestnanosti spolu s odhadom pre rok 2000 obsahuje graf:

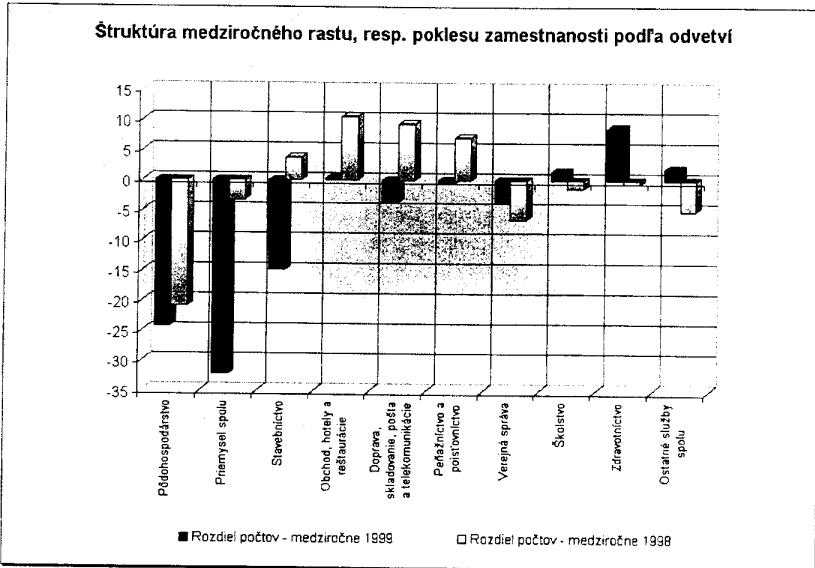

obr. 14

²⁷ Ide hľavne o realizovaný spôsob privatizácie, o nedostatočnú reštrukturalizáciu hospodárstva SR, nefungujúce bankovníctvo, nefungujúci kapitálový trh, mizivý prítok priamych zahraničných investícii, a pod.

Snaha o zabezpečenie rastu produktivity práce v hospodárstve SR povedie, pri úsilia aspoň zachovať úroveň reálnych miezd, (a za predpokladu rastu HDP v intervale 1,6 - 3,2 %), k poklesu úrovne zamestnanosti redukciou prezamestnanosti.

Koncom roku 1999 pracovalo v hospodárstve SR 2 132 tisíc osôb (medziročný pokles o 3,0 %), pričom na medziročnom poklese zamestnanosti sa podieľalo 6 odvetví počtom 79 tisíc osôb, oproti 38 tisíc osôb v roku 1998 (pozri Graf č. 3). K rastu zamestnanosti v porovnaní s predchádzajúcim rokom došlo v 4 odvetviach o 12 tisíc osôb, oproti 31 tisíc osôb v roku 1998.

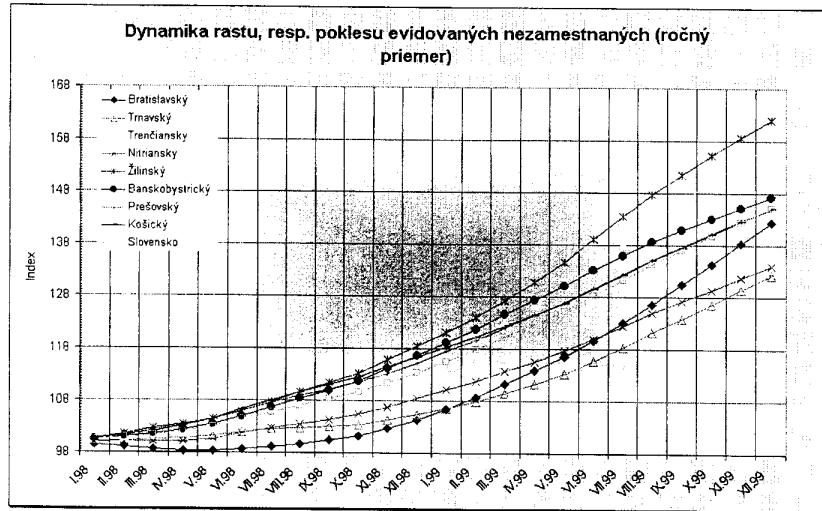
obr. 15

V roku 1999 bolo zamestnaných v primárnom sektore 157 tisíc, v sekundárnom 820 tisíc a terciárnom 1 155 tisíc osôb. V medziročnom porovnaní znížil počet zamestnancov sekundárny sektor o 47 tisíc osôb, oproti vyrovnanému stavu v roku 1998 a primárny sektor o 24 tisíc osôb, oproti 21 tisíc v roku 1998. Zhoršila sa situácia aj v terciárnej sfére, kde počet zamestnancov vzrástol o 5 tisíc osôb, oproti 13 tisíc v roku 1998.

Štrukturálne zmeny prebiehajúce v rámci odvetví i medzi nimi z hľadiska zamestnanosti sú predovšetkým výsledkom útlmu neefektívnych výrob a redukcie prezamestnanosti a viac menej prebiehajú samospádom pod tlakom pôsobenia nastavených makroekonomických parametrov. Následné posuny v tvorbe HDP a v produktivite práce v prospech terciár-

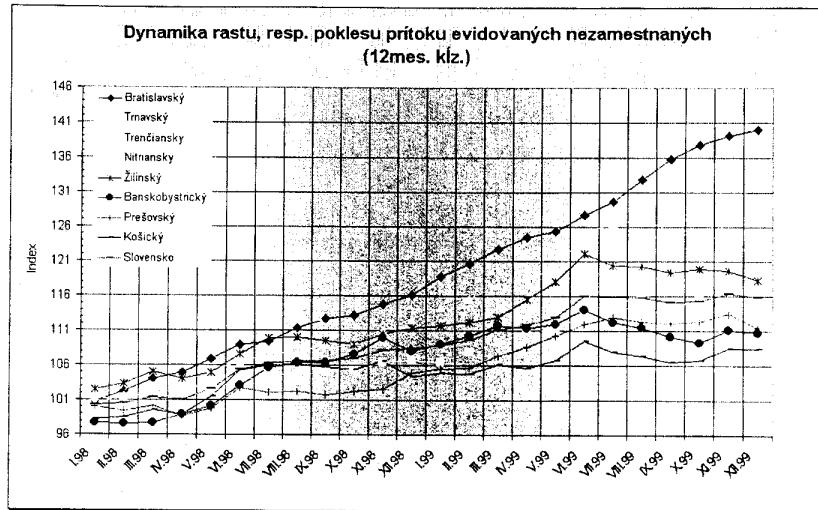
neho sektora nepôsobia v prospech vytvárania pracovných miest, ale naopak, výsledkom je relatívne prudký úbytok pracovných príležitostí.

Vážnym signálom zhoršovania sa stavu ekonomiky v priebehu roka 1999 s pokračujúcou tendenciou v roku 2000 bola podstatne vyšia dynamika rastu (pozri na obr. 16) nezamestnanosti v doteraz relatívne silnejších hospodárskych regiónoch SR. (Bratislavský, Trenčiansky, Žilinský a Trnavský kraj).

obr. 16

Dochádzalo tak k miernemu poklesu medziregionálnej diferenciácie (meranej relativnou smerodajnou odchýlkou) priemerného počtu nezamestnaných. Túto skutočnosť však nie je možné považovať za pozitívny trend, nakoľko k nej dochádzalo vďaka rýchlejsiemu tempu zhoršovania sa situácie v hospodársky silnejších regiónoch oproti ostatným regiónom (pozri tiež obr. 17).

obr. 17

Výsledkom opísaných procesov je zrejmá neschopnosť ekonomiky Slovenska generovať nové pracovné príležitosti. A pokiaľ vznikajú, v prevažnej väčsine to nie sú miesta s vysokou pridanou hodnotou (high-tech, biotechnológie, nanoinžinierstvo a pod.) ale práca „vo mzde“ alebo k nej veľmi blízka práca.

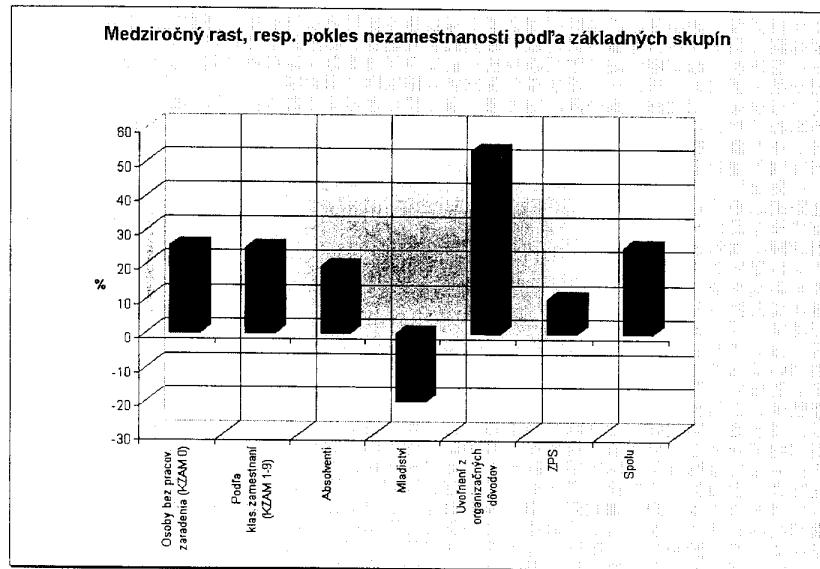
Vychádzajúc z týchto skutočností je reálne pre rok 2000 očakávať pokles zamestnanosti v hospodárstve SR na úroveň zhruba o 30 - 40 tisíc pracovných miest nižšiu než v roku 1999 (t. j. pokles o takmer 2 %).

Nezamestnanosť

Vývoj v oblasti nezamestnanosti bol v roku 1999 ešte dramatickejší ako prepad zamestnanosti. Priemerný počet nezamestnaných za rok 1999 dosiahol 490 tis. osôb (medziročný rast o 107 tis. osôb, t. j. o 27,9 %), pričom medziročne ku koncu decembra 1999 bol stav nezamestnaných o 107 tisíc osôb vyšší. Počiatkom r. 2000 miera evidovaných nezamestnaných prelomila psychologickú hranicu 20-tich percent. keď sa vyšplhala na rekordných 20,54 %.

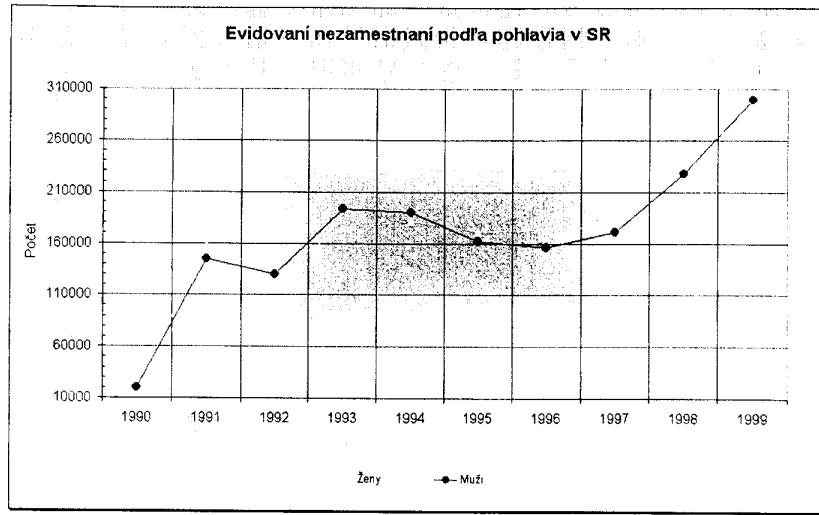
Počet dlhodobo nezamestnaných (nad 1 rok) v roku 1999 prudko rástol a začiatkom roka 2000 prekročil hranicu 260 tisíc osôb (historické maximum). Priemerná dĺžka evidencie v roku 1999 (február) prekročila hranicu 12-tich mesiacov a v 1. štvrtroku 2000 prevyšuje

hodnotu 14-tich mesiacov, čo znamená že v súčasnosti v priemere každý evidovaný nezamestnaný je dlhodobo evidovaným nezamestnaným. Vývoj situácie (rok 1999) v štrukture základných skupín znázorňuje graf:

obr. 18

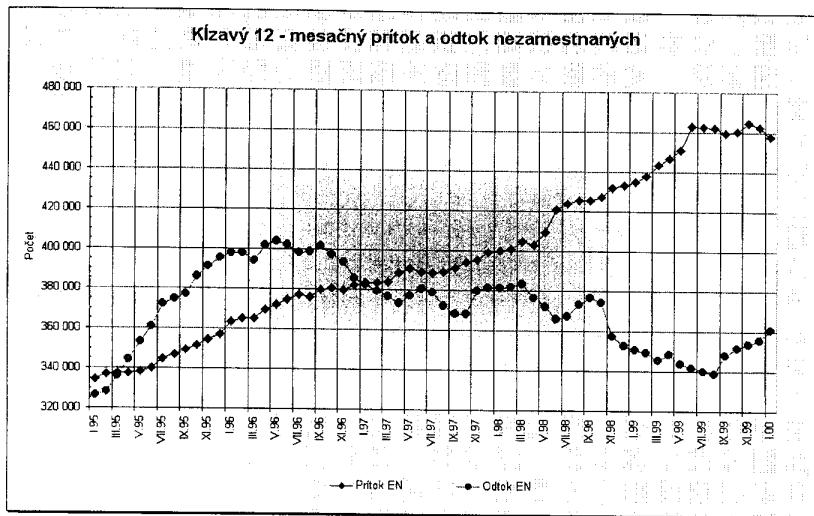
Vážnym signálom je tendencia daleko prudšieho vytláčania mužov z trhu práce než žien (pozri Graf na obr. 18) ktorá zvyčajne býva sprievodným indikátorm výraznejšieho zhoršovania sa stavu ekonomiky.

obr. 19

Vplyvom uvedeného vývoja prudko vzrástli výdavky na podporu v nezamestnanosti, čím bola prakticky paralyzovaná aktívna politika trhu práce realizovaná Národným úradom práce, keď bolo vytvorených pomocou tej v roku 1999 menej ako 10 tisíc nových pracovných príležitostí.

Celkový ročný prítok novoevidovaných nezamestnaných po mnohoročnom sústavnom rovnomenom raste sa koncom roka 1999 a v 1. štvrtroku 2000 stabilizoval na úrovni 460 tisíc osôb. Celkový ročný odtok nezamestnaných z evidencie úradov práce po mnohoročnom trende poklesu zaznamenal koncom roka 1999 pozitívny obrat s náznakom rastúcej tendencie (pozri Graf na obr. 19).

obr. 20

Analýza vývoja prítoku i odtoku naznačuje, že trend prudkého roztvárania nožníc v roku 1999 medzi ponukou a dopytom po práci v roku 2000 bude postupne mierne oslabovať. Miera tohto oslabovania bude priamo úmerná odvahе k pragmatickejšej hospodárskej politike vykonávanej vládou SR.

Flexibilita/rigidita trhu práce

Mierou flexibility/rigidity trhu práce je jeho schopnosť adaptability v nasledovných hlavných oblastiach:

- pružnosť v práci menej ako na 8-hod. prac. čas
- pružnosť v práci na dobu určitú
- pružnosť v práci iných form
- mobilita za prácou (predpokladá fungujúci trh s bytmi)

- pružnosť v určovaní nákladov práce
 - a) určovanie miezd a odvodov z nich
 - b) regionálna flexibilita miezd
 - c) odvetvová flexibilita miezd
- bariéry v kolektívnom vyjednávaní
(odbory, zákonník práce, a pod.)
- adaptabilita školstva na trh práce

♦ adaptabilita firiem na trh práce

Slovenský trh práce sa vyznačuje silnou mierou rigidity vo všetkých opísaných faktoroch, a to ako v porovnaní s relativne sice flexibilnými trhmi práce EÚ (ktoré však voči trhom práce USA, Británie ale i Holandska sú stále ešte pomerne rigidnými), tak i s trhmi práce v okolitých štátach (mimo Česka).

Vzhľadom k tomu, že neuvedomenie si vážnosti tohto problému trhu práce SR ne-pokročilo ani v decíznej sfére a ani v legislatívnom vedomi (novely Zákonníka práce, zákona o zamestnanosti a mnohých ďalších súvisiacich zákonov nie sú vôbec ponímané z hľadiska výrazného zvýšenia flexibility trhu práce), nemožno očakávať v roku 2000 nijaké podstatné zmeny v miere rigidity trhu práce na Slovensku v žiadnom z horeuvedených parametrov. Naďalej je treba očakávať, že v roku 2000 práca na menej ako 8-hod. pracovný čas bude marginálou (zhruba 2 % pracovnej sily), rovnako marginálnymi zostanú iné formy práce. Adaptabilita školstva na trh práce sa tiež podstatne nezmení, vzhľadom k tomu, že v SR neexistuje prakticky žiadnen účinný ekonomický tlak na školstvo, aby sa chovalo v smere pružnejej reakcie na dopyt trhu práce. Zo zhruba 100 tisíc nových absolventov škôl v roku 2000, ktorý vstúpia na trh práce, možno očakávať, že zhruba 55 - 60 tis. z nich sa objaví na úradoch práce. Relatívne vysoké odvetvové diskrepancie priemerných miezd a plošná minimálna mzda budú naďalej pôsobiť ako silná bariéra na trhu práce.

Výsledkom bude neschopnosť trhu práce SR adekvátnie profitovať z rastu svetovej i európskej ekonomiky a z následného prudkého rozvoja trhov práce. Prebytok pracovnej sily na Slovensku bude naďalej vytlačaný do šedej a čiernej ekonomiky i do práce v zahraničí.

Charakteristika stavu trhu práce a prognóza vývoja

Súčasný stav trhu práce na Slovensku charakterizuje jeho vysoká nerovnováha, prudko sa roztvárajúce nožnice medzi ponukou práce a dopytom po práci, nízka adaptibilita i na podnety, ktoré dostáva, a vysoká rigidita i v porovnaní s okolitými transformujúcimi sa štátmi.

Týmito charakteristikami sa slovenský trh práce vyznačuje i napriek tomu, že trhy práce v Európskej únii, ale i v prakticky celej ekonomickej silej časti sveta, sa pohybujú na opačnej trajektórii. Zvyšujú svoju absorbčnú schopnosť, svoju flexibilitu, pri zabezpečovaní rovnováhy ponuky a dopytu po práci dosahujú historické maximá, mnogé z nich stáhujú pracovnú silu z iných trhov práce, a niektoré z nich majú oprávnené obavy z inflačných tlakov spôsobených veľmi nízkou nezamestnanosťou. Tieto skutočnosti jednoznačne dokazujú, že príčiny súčasného stavu trhu práce SR ležia v nedobre zvládnutej ekonomickej a štrukturál-

nej transformácii hospodárstva SR a v nezvládnutej legislatívnej transformácii pravidiel hry v ekonomickom prostredí a v prostredí trhu práce. Výsledkom je neschopnosť ekonomiky generovať nové pracovné príležitosti.

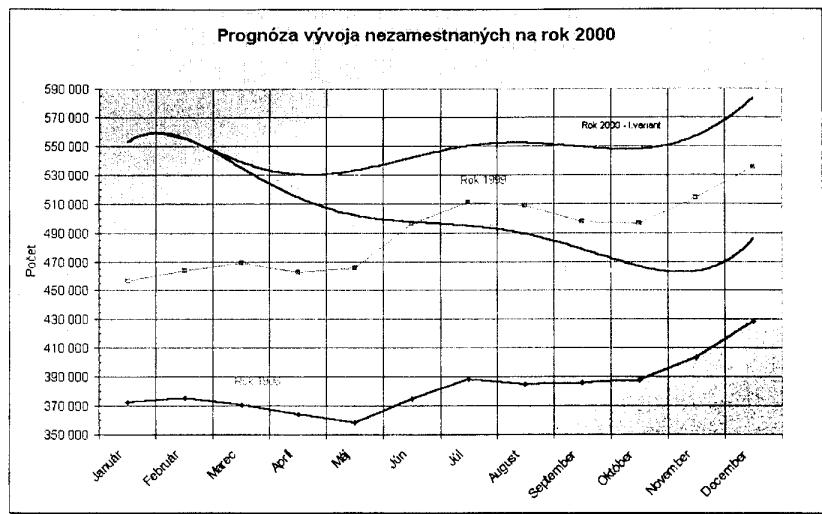
Vzhľadom na všetky uvedené faktory, stav trhu práce na Slovensku je nevyhnutne označiť za neštandardný, pohybujúci sa rýchlym tempom po opačnej trajektórii než trhy práce v okolitých krajinách.

Neštandardnosť situácie priamo implikuje nutnosť využiť i neštandardné opatrenia/riešenia na urýchlenú stabilizáciu trhu práce umožňujúcu pokračovať v transformácii ekonomiky. Riešenia dlhodobého a strednodobého charakteru, i keď vo svojej teoretickej podstate správne a dobre mienené, sú v tak neštandardnej situácii k rýchlemu zvráteniu nepriaznivých tendencií nedostatočné. Aby koncom roka 2000 bolo možné dosiahnuť stabilizáciu trhu práce, musia byť urýchlene prijaté krátkodobé a účinné opatrenia, ktoré zároveň nemajú extenzívny fiskálny charakter. Z tohto hľadiska je legítimne uvažovať o prinajmenšom troch kvantifikovateľných cieľoch hospodárskej politiky štátu pre rok 2000, a to:

- ♦ uvoľnenie 200 - 300 mil. Sk na urýchlené vybudovanie infraštruktúry priemyselných zón, tak aby v druhej polovici roka generovali pracovné príležitosti s vyššou pridanou hodnotou
- ♦ zaviazanie sa k pomoci vytvorenia minimálne 75 - 80 tis. nových pracovných príležitostí
- ♦ pritiahnutie 1,2 - 1,5 mid \$ priamych zahraničných investícií (mimo investícií do privatizácie bank a mimo príliv špekulačného kapitálu)

Za týchto predpokladov je možné predikovať vývoj nezamestnanosti v roku 2000 (pozri Graf na obr. 21 - Variant II.) hlbšie pod hranicu priemerného počtu nezamestnaných 535 tisíc osôb, a to na úrovni 480 - 500 tis. osôb.

Zároveň bude možné očakávať stabilizáciu pre rok 2000 úroveň zamestnanosti, v opačnom prípade nie je možné očakávať ani stabilizáciu zamestnanosti a ani zastavenie rastu nezamestnanosti.

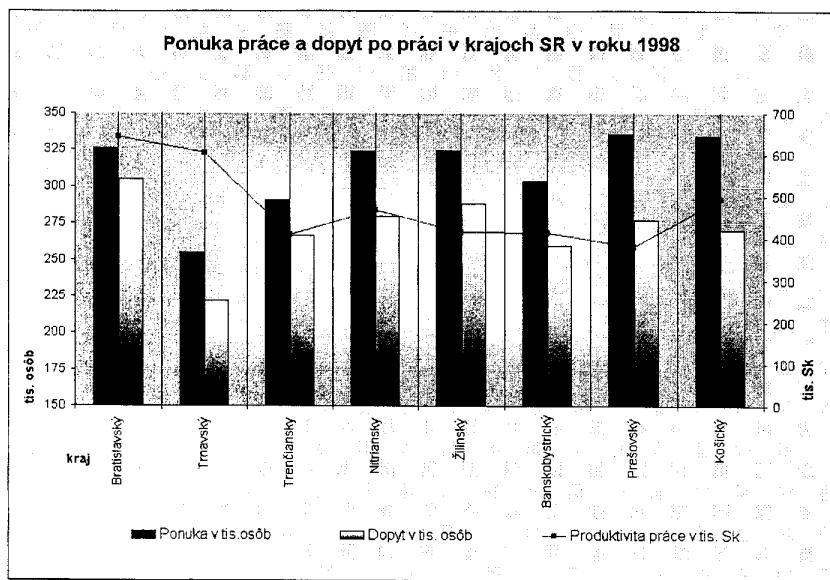

obr. 21

Zamestnanosť poklesne zhruba o 30 - 40 tis. pracovníkov v hospodárstve SR a nezamestnanosť sa zvýší na úroveň zhruba 535 tis. nezamestnaných (ročný priemer), s tým, že na prelome rokov 2000/2001 bude kulminovať na úrovni blízkej 600 tisíc nezamestnaných (pozri Graf č. 9 - Variant I.).

5. Mzdový vývoj

Vývoj miezd v národnom hospodárstve je úzko spojený so štrukturálnym vývojom, hospodárskou dynamikou a procesmi naviazanými na štátny rozpočet. Pre charakteristiku mzdového vývoja v roku 2000 je v ekonomike Slovenska rozhodujúca likvidita podnikov, ktorá je obrazom celkového stavu podnikovej sféry a pokroku v procese reštrukturalizácie neefektívnych prevádzok. Mzdový vývoj na úrovni odvetvového členenia možno charakterizovať na základe dostupných štatistických dát, ktoré poskytujú všeobecnú informáciu o ich dynamike rastu a miere efektivity, vyjadrenej dynamikou produktivity práce. Tento pohľad je v dôsledku silnej diferencovanosti vývoja v jednotlivých odvetviach a regiónoch do značnej miery preto skresľujúci. Určitý obraz o súčasnej situácii a možnostiach vývoja nám poskytujú regionálne charakteristiky mzdového a odvetvového vývoja.

obr. 22

Určitý obraz o charaktere mzdového vývoja nám poskytujú údaje o základných faktoroch determinujúcich tvorbu miezd. Z grafu na obr. 22 možno konštatovať najväčší rozdiel medzi ponukou a dopytom po práci, ktoré pôsobia v smere znižovania dynamiky rastu miezd, v regiónoch Košického a Prešovského kraja. Na druhej strane možno konštatovať v prípade Košického kraja tretiu najvyššiu dosiahnutú hodnotu produktivity práce, ktorá pôsobí v smere zvyšovania dynamiky rastu miezd. Najmenší rozdiel medzi ponukou a dopytom po práci v kombinácii s najvyššou hodnotou produktivity práce na pracovníka za rok, možno konštatovať v regióne Bratislavského kraja, ktorý je z týchto dôvodov dominantný aj z hľadiska výšky priemernej ročnej mzdy. Z hľadiska ďalšieho vývoja možno očakávať pokračovanie tendencie zvyšovania medziregionálnych rozdielov, ktoré bude determinované vývojom v jednotlivých odvetviach produkcie tovarov a služieb.

Vo všeobecnosti možno konštatovať znižovanie, resp. stagnáciu výkonnosti podnikateľskej sféry, pričom najnižšou mierou budú aj v roku 2000 postihnuté ekonomicke subjekty so zahraničnou kapitálovou účasťou a vysokou mierou exportnej aktivity. Určujúcim pre vývoj v oblasti miezd a trhu práce v roku 2000 bude úroveň štrukturálneho posunu v procese adaptácie predovšetkým v oblasti spracovateľského priemyslu.

Ukazovatele, ktoré obsahuje tabuľka 11 charakterizujú ekonomickú situáciu z hľadiska tvorby zisku ako aj zamestnanosti v najvýznamnejších odvetviach spracovateľského priemyslu, v jednotlivých regiónoch Slovenska. Ukazovatele exportnej výkonnosti,

efektivity tržieb a celkovej mieri zadlženie možno interpretovať ako základné determinanty likvidity podnikov v daných odvetviach a krajoch. V odvetviach s vysokou mierou zadlženia aktív a nízkou rentabilitou tržieb možno očakávať v roku 2000 zhoršenie celkovej situácie, premietnutej do poklesu likvidity a negatívneho vplyvu na tvorbu miezd. V odvetviach s dostatočnou mierou rentability tržieb a primeranou mierou zadlženia aktív možno v roku 2000 očakávať stagnáciu, resp. mierny pokles likvidity s adekvátnym vplyvom na tvorbu miezd. Nárast priemernej mzdy v reálnom, ako aj nominálnom vyjadrení možno očakávať v odvetviach s vysokou efektivitou tvorby tržieb a nízkou zadlženosťou aktív. Jedná sa predovšetkým o exportne orientované odvetvia, ktorých úroveň realizovaného reštrukturalizačno – adaptačného procesu sa premietne do rastu ich likvidity.

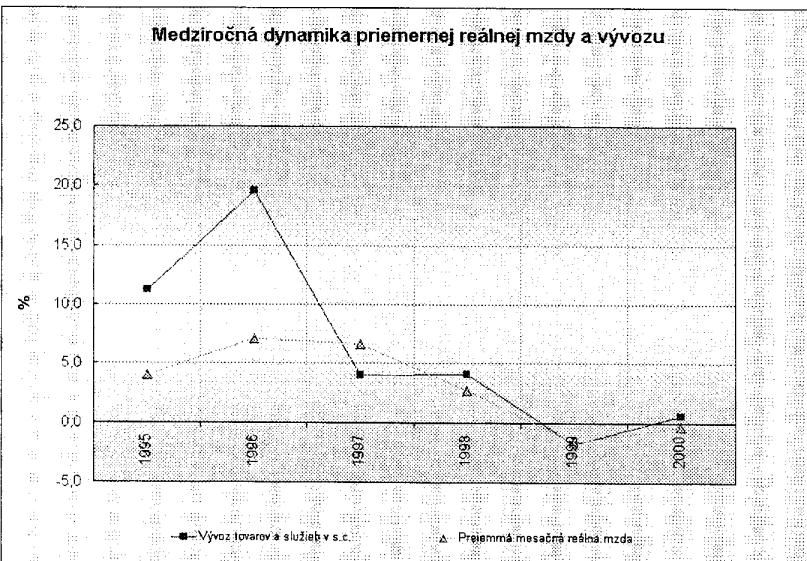
tabuľka 11 Základné analytické ukazovatele spracovateľského priemyslu v regiónoch SR

kraj	podiel na exporte kraja	rentabilita tržieb	celková zadlženosť aktív
<i>Bratislavský</i>			
chemický priemysel	32,6%	4,1%	22,7%
energetický priemysel	29,7%	23,2%	29,2%
strojárenský priemysel	29,3%	-1,3%	59,5%
<i>Trenčiansky</i>			
chemický priemysel	55,5%	11,5%	58,1%
sklársky priemysel	15,7%	24,4%	49,5%
hutníctvo	11,9%	2,8%	42,4%
polygrafický priemysel	7,7%	7,5%	45,9%
tažobný priemysel	0,0%	11,4%	65,0%
<i>Nitriansky</i>			
chemický priemysel	58,8%	3,4%	45,9%
strojárenský priemysel	16,1%	-3,8%	47,4%
textilný a odevný priemysel	16,7%	0,7%	74,0%
<i>Žilinský</i>			
celulózo-papierenský priemysel	5,8%	4,6%	23,0%
chemický priemysel	52,9%	4,8%	42,2%
strojárenský priemysel	32,2%	-5,1%	69,6%
<i>Banskobystrický</i>			
celulózo-papierenský priemysel	39,5%	-5,7%	37,5%
elektrotechnický priemysel	16,2%	0,1%	54,8%
hutníctvo	25,5%	-2,5%	48,9%
strojárenský priemysel	4,0%	-2,4%	65,6%
<i>Prešovský</i>			
chemický priemysel	4,2%	-2,8%	50,7%
drevospracujúci priemysel	4,3%	-3,0%	19,2%
hutníctvo	66,4%	-0,2%	57,0%
strojárenský priemysel	5,2%	-3,7%	47,7%
<i>Košický</i>			
chemický priemysel	60,0%	2,8%	62,1%
elektrotechnický priemysel	4,2%	-1,5%	45,5%
strojárenský priemysel	26,3%	-3,6%	51,0%
textilný a odevný priemysel	6,9%	-2,8%	61,3%
chemický priemysel	14,6%	-4,2%	52,1%

kraj	podiel na exporte kraja	rentabilita tržieb	celková zadlženosť aktív
<i>Košický</i>			
chemický priemysel	14,6%	-4,2%	52,1%
elektrotechnický priemysel	12,6%	-6,7%	48,0%
hutníctvo	57,5%	-0,7%	84,8%

Poznámka: Výpočet na podklade konsolidovaných kumulovaných podnikových dát za obdobie rokov 1993-1998.

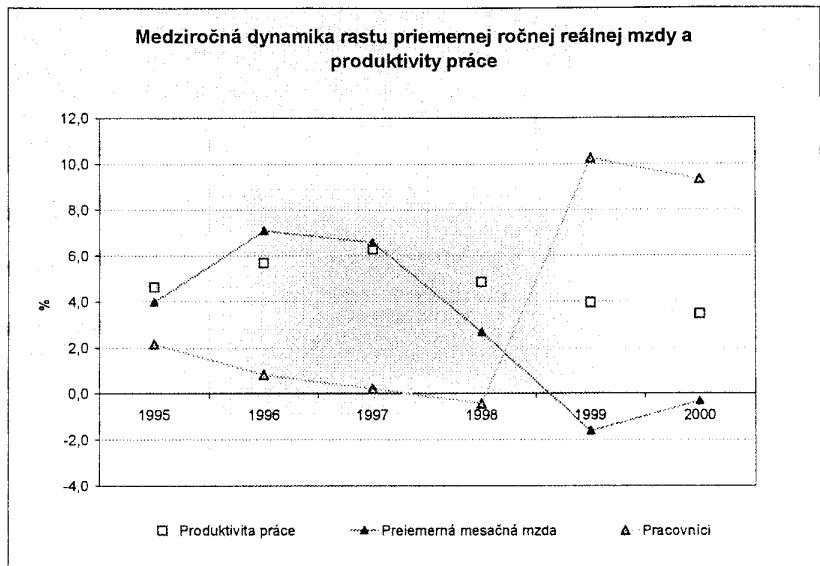
Z makroekonomickejho pohľadu základnými determinantami mzdového vývoja v národnom hospodárstve Slovenska sú hospodárska dynamika, dynamika produktivity práce a nezamestnanosť.

obr. 23

Z grafu na obr. 23 vyplýva závislosť dynamiky rastu miezd od dynamiky rastu reálneho HDP. Kým v roku 1999 dosahovala dynamika rastu reálneho HDP hodnotu 1,7 %, tak priemerná ročná mzda poklesla v reálnom vyjadrení o 1,6 %. So zvýšenou dynamikou rastu reálneho HDP v roku 2000, keď jeho prognózovaná výška dosiahne hodnotu okolo 2,4 %, možno očakávať určité zmierenie poklesu priemernej ročnej reálnej mzdy na hodnotu -0,3 %. Daná súvislosť signalizuje, že ekonomika Slovenska sa nachádza v tokom štadiu vývoja, kde pri jednopcentnom náraste reálneho HDP, za podmienky nemennosti ostatných faktorov, reálna mzda sa zvýší o 0,42 %. V nominálnom vyjadrení sa hodnota koeficientu elasticity pohybuje na hranici 0,82 %. Nízke premietnutie rastu ekonomiky do nárastu nominálnej ako aj reálnej mzdy súvisí nízkou výdatnosťou dôchodkotvorných procesov, ktoré sú dané

klesajúcou výkonnosťou podnikovej sféry a pretrvávajúcou neefektívnosťou systému verejných financií.

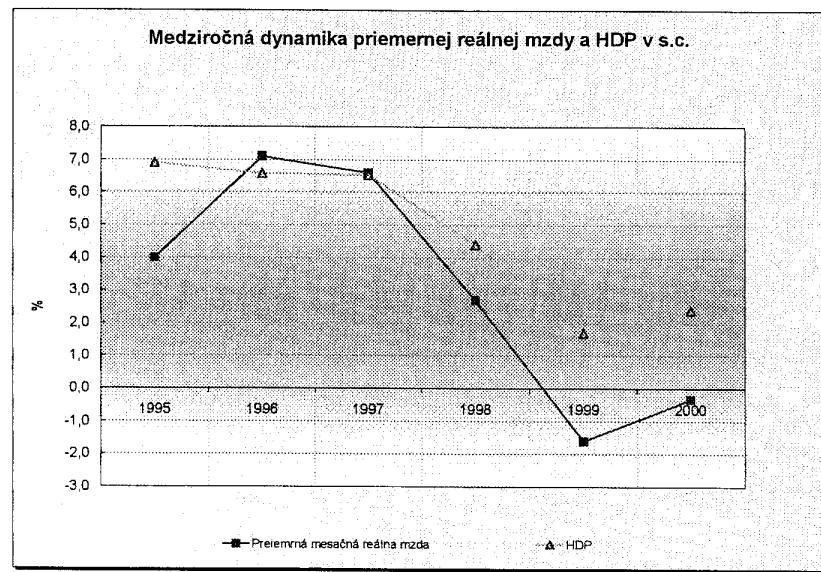
obr. 24

Graf na obr. 24 znázorňuje súvislosť dynamiky reálnej mzdy, produktivity práce a rastu zamestnanosti. Obdobie od roku 1995 bolo charakteristické rastúcou dynamikou reálnej produktivity práce, ktoré bolo doprevádzané rastom reálnej mzdy i rastom zamestnanosti. Z tohto pohľadu je dôležitá skutočnosť predstihu dynamiky reálnej mzdy v porovnaní s produktivitou práce, ktoré prispelo k poklesu efektivity tvorby dôchodkov. Klesajúca dynamika produktivity práce od roku 1998 odzrkadľuje nedostatočnú úroveň proefektívnostných zmien v oblasti mikroekonomickej adaptácie. Neudržateľnosť neefektívnosti systému tvorby dôchodkov viedla k poklesu zamestnanosti v roku 1998 o 0,4 a o 2,2 % v roku 1999. Spolupôsobenie faktorov produktivity a poklesu zamestnanosti sa odzrkadlilo v raste dynamiky reálnej mzdy, ktorej hodnota dosiahla v roku 1999 -1,6 %.

Vo všeobecnosti platí, že zvýšenie produktivity práce o 1 % vyvolá pri nemennosti ostatných faktorov nárast reálnej mzdy o 1,8 %. Zvýšenie zamestnanosti o 1 % vyvolá pri nemennosti ostatných faktorov pokles reálnej mzdy o 0,11 %.

V roku 2000 možno očakávať určité zmierenie negatívnych tendencií zaznamenaných do roku 1999, no v žiadnom prípade nemožno hovoriť o ich eliminácii. Je reálne

kalkulovať s poklesom reálnej mzdy o 0,3 % pri poklese zamestnanosti o 1,0 a raste produktivity práce o 3,5 %.

obr. 25

Závažnou národohospodárskou súvislostou je miera citlivosti vývozu tovarov a služieb od mzdových nákladov²⁸. Táto je charakterizované grafom na obr. 25, ktorý interpretuje dynamiku rastu vývozu a priemerej reálnej mzdy od roku 1995. Obdobie do roku 1997 bolo charakteristické vysokou dynamikou vývozu tovarov a služieb, v prevažnej miere konkurencieschopných vzhľadom na svoju nízkú cenu, ktorá plynie najmä z nízkych mzdových nákladov. Od roku 1997 možno pozorovať zvýšenú dynamiku vyčerpávania týchto exportuschopných kapacít, ktorej bezprostrednou príčinou bola nízka úroveň investičnej aktivity a proefektívnostných zmien zamieraných na zvýšenie kvality a úžitkových parametrov vyvážaných komodít. Za prelomové obdobie z tohto pohľadu možno považovať rok 2000, v ktorom možno očakávať zníženie dynamiky poklesu reálnej mzdy na úroveň -0,3 %, ktoré je doprevádzané očakávanou dynamikou rastu vývozu tovarov a služieb na úrovni 0,6 %. Je to signál o postupnom vylepšovaní kvalitatívnych parametroch vyvážaných komodít, ktoré sa stávajú primáym faktorom ich konkurencieschopnosti na relevantných odbytových trhoch.

²⁸ Korelačný koeficient závislosti vývozu tovarov a služieb v s.c. a reálnej mzdy za obdobie 1995 – 1998 dosahuje hodnotu 96,43 %. Hodnota elasticity dynamiky vývozu tovarov a služieb v s.c. vzhľadom k dynamike reálnej mzdy dosahuje hodnotu -2,33.

Naznačované tendencie vylepšovanie kvalitatívnych parametrov výroby tovarov a poskytovania služieb úzko súvisia s vývojom a charakterom ekonomickej výkonnosti v jednotlivých odvetviach národného hospodárstva.

Vývoj a prognózu základných ukazovateľov v oblasti zamestnanosti a mzdrového vývoja vyjadrujú ukazovatele, ktoré obsahuje tabuľka 12.

tabuľka 12 Základné ukazovatele zamestnanosti a mzdrového vývoja

	Skutočnosť						Prognóza 2000
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	
Pracovníci v tis. osôb	1976,9	2019,8	2036,4	2040,9	2032,1	1985,4	1967,1 až 1977,0
Nominálna mzda Sk	6285	7195	8154	9226	10003	10728	11460 až 11590
Rast nominálnej mzdy %	17,2	14,3	13,3	13,1	8,4	7,2	6,8 až 8,0
Rast reálnej mzdy %	3,2	4,0	7,1	6,6	2,7	-3,1	-2,4 až -4,4
Rast produktivity práce %	6,8	4,6	5,7	6,9	4,3	4,2	2,6 až 3,7

Poznámka: Pracovníci – priemerný stav fyzických osôb. Nominálna mzda – priemerná mesačná mzda zamestnanca hospodárstva SR spolu. Pri výpočte bola použitá produktivita práce vypočítaná na báze reálneho HDP. Zdroj: ŠÚ SR.

6. Dôchodková situácia a životná úroveň obyvateľstva

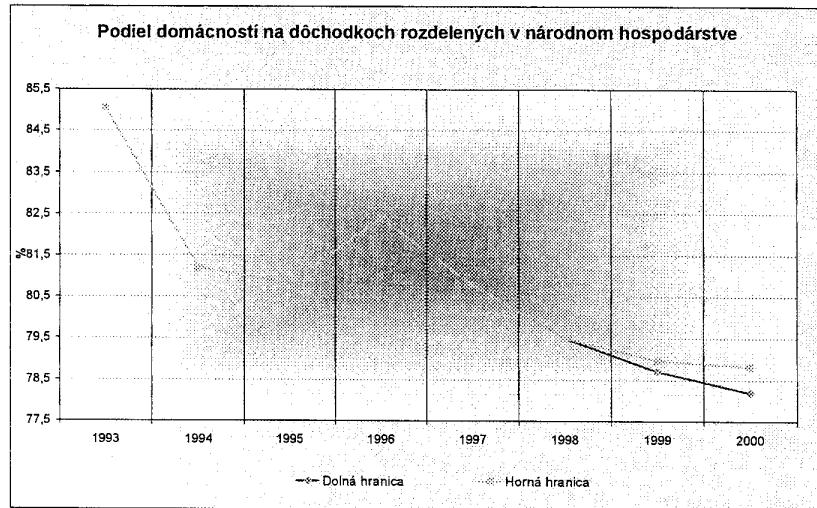
Za základný indikátor vývoja životnej úrovne možno považovať objem a štruktúru príjmov a výdavkov domácností. Sú základnými determinantami priestoru pre správanie sa obyvateľstva v národnom hospodárstve. Objem a štruktúra príjmov determinuje peňažný rámec pre pohyb na trhu tovarov a služieb a na peňažnom trhu a má rozhodujúci vplyv na ich alokáciu v rámci spotrebného koša. Úroveň výdavkov je daná likviditou domácností a ich štruktúra reflekтуje cenový vývoj a infláciu. Možno očakávať, že formovanie dôchodkotvorných procesov v ekonomike povedie v roku 2000 k takému vývoju, ktorý na úrovni súhrnného ukazovateľa peňažných príjmov domácností daného bežnými príjmami, vyvolá nárast o 6,7 až 9,0 percent. Charakter tohto vývoja tak z pohľadu štruktúry tvorby dôchodkov domácností ako aj ich nadváznosti na predchádzajúce roky vyjadrujú ukazovatele, ktoré obsahuje tabuľka 13.

tabuľka 13 Formovanie dôchodkov domácností v mld. Sk

	Skutočnosť					Odhad	Prognóza
	1994	1995	1996	1997	1998		
Bežné príjmy v tom:	357,7	417,8	474,4	528,3	569,2	605,3 až 614,7	645,8 až 670,0
hrubé mzdy a platy	150,1	175,8	207,7	233,2	252,4	264,5 až 270,1	279,1 až 290,1
kapitálové príjmy	77,5	94,8	110,2	123,4	125,6	137,9 až 140,4	154,6 až 161,5
sociálne dávky	66,0	72,5	79,2	88,5	99,8	110,8 až 115,8	121,3 až 131,4

Poznámka: Kapitálové príjmy = hrubý prevádzkový prebytok + dôchodky z vlastníctva a podnikania. Zdroj: ŠÚ SR.

V uvedenej tabuľke charakterizovaný vývoj peňažných príjmov je obrazom o takom formovaní dôchodkotvorných procesov, kde podiel domácností na dôchodkoch vytvorených v národnom hospodárstve má kontinuálne od roku 1996 klesajúci charakter. Pokračovaním tohto poklesu možno počítať aj v roku 2000. Súhrnný obraz o tejto skutočnosti prostredníctvom vývoja podielu bežných príjmov domácností na nominálnom HDP poskytuje graf uvedený na obr. 26

obr. 26

Z uvedeného obrázku vyplýva, že podiel bežných príjmov domácností na HDP poklesol z 80,8% v roku 1997, na 79,3% v roku 1998 a na 78,7 až 79,0 percent v roku 1999. V nadváznosti na charakter prognózovaného hospodárskeho rastu možno aj v roku 2000 počítať s pokračovaním tohto poklesu až na hodnotu do 78,2 percenta.

Uvedený trend zhoršovania dôchodkovej situácie domácností je dôsledkom formovania jednotlivých typov dôchodkov daných pracovnými, kapitálovými a sociálnymi príjmami domácností. Vedie to k tomu, že domácnosti v ekonomike Slovenska sa nachádzajú v dlhodobom stave napäťosti svojich rozpočtov.

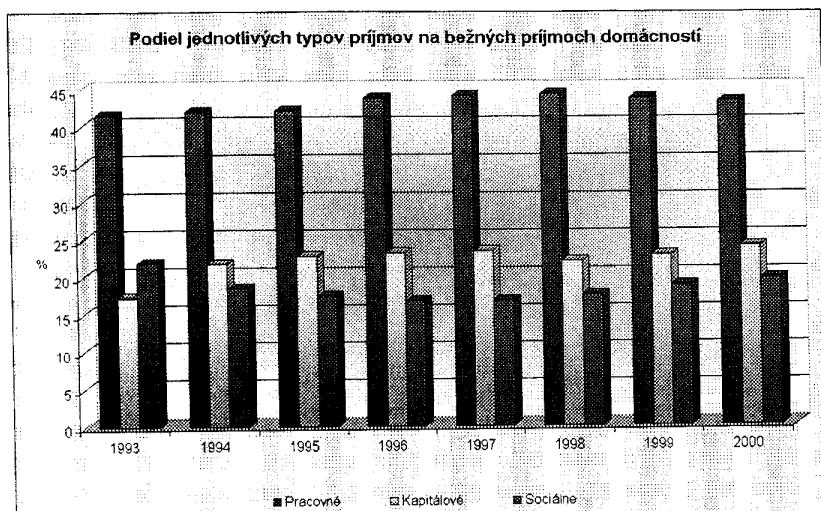
Rozhodujúci vplyv na formovanie dôchodkovej situácie domácností majú pracovné príjmy reprezentované hrubými mzdami a platmi. Ich úroveň je determinovaná mzdrovým vývojom a situáciou na trhu práce. Podiel pracovných príjmov na bežných príjmoch domácností sa v doterajšom vývoji ekonomiky Slovenska pohyboval nad 40 percent. Kým v rokoch 1993 až 1998 sa zaznamenal rast podielu hrubých miezd a platov na bežných príjmoch domácností, tak v roku 1999 tento podiel poklesol. S pokračovaním tohto poklesu treba

počítať aj v roku 2000. Bude to hľavne dôsledok zníženej dynamiky mzdového vývoja indukovaného podmienkami a charakterom hospodárskeho rastu ako aj pretrvávajúcej stagnácie a poklesu v oblasti zamestnanosti.

Vývoj kapitálových príjmov v značnej miere závisí od rozvoja podnikateľských aktiv²⁹, ich ziskovosti a od formovania majetkových pomerov obyvateľstva. Charakter vývoja podielu kapitálových príjmov na bežných príjmoch najviac závisí od vývoja daňovej zaľaženosťi spomedzi všetkých typov príjmov domácností. Kým v rokoch 1993 až 1998 sa zaznamenal rast podielu kapitálových príjmov na bežných príjmoch domácností, tak v roku 1998 tento podiel poklesol a v roku 1999 zas opäť mierne narástol. Určitým pokračovaním tohto rastu možno počítať aj v roku 2000. Bude to hľavne dôsledok poklesu zaťaženosťi priamymi daňami v podmienkach očakávaného hospodárskeho vývoja.

Podiel sociálnych príjmov³⁰ na bežných príjmoch má od roku 1996 rastúci charakter. Charakter vývoja tohto typu príjmov vo všeobecnosti závisí od spolupôsobenia sociálnych, demografických a ekonomických faktorov. Na jeho úroveň má významný vplyv vývoj v oblasti nezamestnanosti. Doterajší vývoj ukazuje, že čím je vyššia úroveň nezamestnanosti, tým je vyšší aj podiel sociálnych dávok na bežných príjmoch domácností. Je reálne počítať s tým, že rastúca tendencia podielu sociálnych príjmov na bežných príjmoch domácností bude pokračovať aj v roku 2000. Bude to predovšetkým dôsledok predovšetkým očakávanej dynamiky hospodárskeho rastu a vysokej nezamestnanosti.

Súhrnnú charakteristiku vývoja postavenia uvedených typov príjmov v rámci štruktúry bežných príjmov domácností vyjadruje graf uvedený na obr. 27.

obr. 27

Členenie bežných príjmov domácností na bežné výdavky³¹ a hrubý disponibilný dôchodok³² vytvára rámc pre ich ekonomické správanie sa. Charakter tohto členenia v nadväznosti na predchádzajúce roky vyjadrujú ukazovatele, ktoré obsahuje tabuľka 14.

tabuľka 14 Členenie bežných príjmov domácností v mld. Sk

	Skutočnosť					Odhad	Prognóza
	1994	1995	1996	1997	1998		
Bežné výdavky	94,5	114,3	131,3	144,0	162,0	168,6 až 170,4	176,4 až 183,1
Hrubý disponibilný dôchodok	263,2	303,5	343,1	384,4	407,2	436,7 až 444,2	469,4 až 486,9

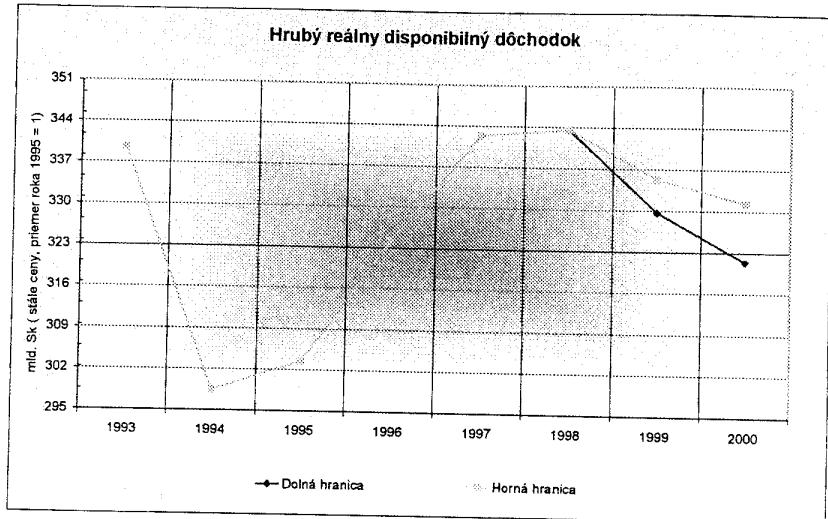
Zdroj: ŠÚ SR.

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že kým podiel bežných výdavkov na bežných príjmoch domácností predstavoval v roku 1998 dosahoval 28,5% a v roku 1999 hodnotu okolo 28%, tak možno kalkulovať s tým, že hodnota tohto podielu sa v roku 2000 bude pohybovať okolo 27,3%. Bude to dôsledok hľavne očakávaného zníženia daňovej zaťaženosťi domácností. S uvedeným vývojom bezprostredne bude súvisieť nárast podielu hrubého disponibilného dôchodu na bežných príjmoch v porovnaní s rokom 1999. Napriek tomuto nárastu však v oblasti reálnej hodnoty tohto ukazovateľa možno v dôsledku nárastu cien počítať s poklesom. Charakter tohto vývoja v nadväznosti na predchádzajúce roky vyjadruje graf na obr. 28.

²⁹ Determinovaných hospodárskym rastom a kvalitou podnikateľského prostredia.

³⁰ Daných sociálnymi dávkami.

³¹ Predstavujúce transakcie, ktoré majú charakter rozličných finančných platieb a daňových odvodov.

obr. 28

Z uvedeného obrázku vyplýva, že kým hrubý reálny disponibilných dôchodok v roku 1999 poklesol o 1,4 až 3,0 percentá, tak v roku 2000 možno očakávať, že sa tento pokles sa pohybovať v rozmedzí 1,2 až 2,5 percenta. Znamená to, že v roku 2000 možno súčasne počítať s pokračovaním poklesu reálnej kúpnej sily obyvateľstva tempo tohto poklesu však bude nižšie než v roku predchádzajúcim. Základným dôsledkom tohto vývoja bude, že domácnosti väčšiu časť týchto príjmov budú nútené použiť na spotrebu a menej na úspory. Súhrnný pohľad na charakter tohto použitia v nadväznosti na predchádzajúce roky vyjadruje tabuľka 15.

tabuľka 15 Použitie hrubého disponibilného dôchodku v mld. Sk

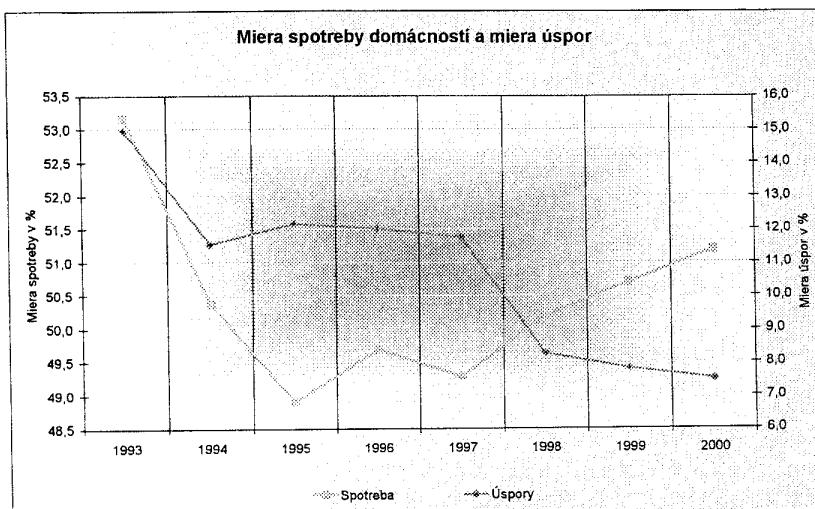
	Skutočnosť					Odhad	Prognóza
	1994	1995	1996	1997	1998		
Konečná spotreba	221,9	252,7	286,1	322,3	360,1	390,7 až 394,7	424,3 až 434,1
Hrubé úspory	41,3	50,8	57,0	62,1	47,1	46,0 až 49,5	45,1 až 52,7

Zdroj: ŠÚ SR.

Z ukazovateľov, ktoré obsahuje tabuľka 15 vyplýva, že kým podiel konečnej spotreby domácností na hrubom disponibilnom dôchodku sa pohyboval v roku 1999 okolo 89 percent, tak je reálne kalkulovať s tým, že v roku 2000 sa táto hodnota bude okolo 90 percent. Uvedený nárast podielu konečnej spotreby domácností je na druhej strane previazaný poklesom hrubých úspor na hrubom disponibilnom dôchodku domácností.

³² Je to tá časť príjmov, s ktorou domácnosť vstupuje na trh kde rozhodujú o jej použití.

Uvedené tendencie v oblasti použitia hrubého disponibilného dôchodku budú mať v roku 2000 za následok pokračovanie klesajúceho trendu v oblasti miery úspor³³ a pokračovanie rastúceho trendu v oblasti miery spotreby domácností³⁴. Charakter tohto vývoja v nadväznosti na predchádzajúce roky vyjadruje graf obr. 29.

obr. 29

Celkovo možno konštatovať, že správanie sa domácností bude v roku 2000 generovať na spotrebiteľskom trhu vyššiu dynamiku domáceho dopytu a na peňažnom trhu sa budú domácnosti nižším podielom podieľať na tvorbe peňažnej zásoby než v roku predchádzajúcim.

Z dôvodu celkovej vyčerpanosti ekonomiky, ktorá sa dotýka najčítanejšie obyvateľstva, výdavky určené na financovanie bežného života tvoria dominujúci podiel na celkových výdavkoch domácností. Podiel spotrebnych výdavkov na celkových výdavkoch domácností dosahoval v roku 1998 hodnotu 75,4 % a za prvé 3 štvrti roky 1999 dosiahol tento podiel hodnotu viac ako 78 %. V rámci štruktúry spotrebnych výdavkov dominujú predmety krátkodobej spotreby, pričom najvyššiu dynamiku zaznamenali nevyhnuteľné výdavky za tovary a služby postihnuté cenovou dereguláciu alebo zvýšením daňového zaťaženia. Zvýšené výdavky za tieto druhy komo-

³³ Podiel hrubých úspor na bežných príjmoch domácností.

³⁴ Podiel konečnej spotreby domácností na HDP (všetko v bežných cenách).

dít odčerpávajú domácnostiam finančné zdroje použiteľné pre finančnú a nehmotnú akumuláciu, zvyšujúcu životnú úroveň v budúcnosti.

tabuľka 16 Štruktúra hrubých peňažných výdavkov domácností v %

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
hrubé peňažné výdavky spolu	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
spotrebné výdavky						
v tom v %	80,1	80,6	78,8	75,5	75,4	78,3
potraviny a nealkoholické nápoje	23,4	23,5	22,8	22,3	21,3	23,2
alkoholické nápoje a tabak	3,1	2,8	2,7	2,7	2,5	2,7
bývanie, voda, elektrina, plyn a iné palivá	1,9	10,6	9,9	9,6	9,2	12,3
nábytok, bývanie, vybavenie a bežná údržba domu	4,5	4,6	4,5	4,4	4,6	4,8
zdravie	0,6	0,6	0,8	0,9	0,9	1,2
doprava	5,8	6,1	6,9	6	6,5	7,3
spôsob	1,0	1,1	1,1	1,3	1,5	2,0
rekreácia a kultúra	6,5	6,6	6,3	5,6	6	6,5
vzdelenie	0,5	0,6	0,5	0,3	0,4	0,4
hotely, kaviarne a reštaurácie	3,1	3,2	2,9	3,4	3,6	4,5
rozličné tovary a služby	12,3	12,4	12,3	11,1	11,5	6,6
ostatné výdavky	19,9	19,4	21,2	24,5	24,6	21,7

Zdroj: Výpočet na podklade ukazovateľov SÚ SR vyjadrujúcich výdavky na jednu osobu a mesiac. Ukazovatele za rok 1999 predstavujú hodnoty za 1. až 3. štvrtorok.

Vývoj v oblasti životnej úrovne možno z tohto pohľadu hodnotiť negatívne. Ak charakterizuje tabuľka 16 obyvateľstvo je čoraz viac nútené vynakladať svoje peňažné príjmy a úspory za tovary a služby nevyhnutnej spotreby, ako sú náklady spojené so základnými potrebami. Dôkazom miery napätej situácie v rozpočtoch domácností dokumentuje aj fakt, že napriek rastu priemernej úrokovnej miery z vkladov možno od roku 1997 zaznamenať prudký pokles miery úspor. Tento fakt je dôsledkom silného finančného prutia v domácnostach, ktoré sú vo svojich rozhodnutiach o použití dôchodkov a časti úspor nútení správať sa neefektívne a uprednostniť momentálnu spotrebu pred dlhodobým ziskom. Tieto tendencie budú pokračovať aj v roku 2000 minimálne v intenciách roku 1999 za cenu ďalšieho obmedzovania a kvality uspokojovania spotrebiteľských potrieb. Táto tendencia je dlhodobo neudržateľná a jej riešenie, spočívajúce v sociálnej únosnosti rozpočtovej politiky, je nevyhnutnou podmienkou pre oživenie domácej spotreby, ktorá musí doprevádzat proces mikroekonomickej adaptácie. Jej neriešenie znižuje výkonnosť ekonomických procesov závislých od domáceho dopytu, premieta sa do silných sociálnych prutí, neúmerne zaťažujúcich ekonomicky najslabšie domácnosti a zvyšuje podiel šedej ekonomiky.

7. Záver

Dôsledkom váhavej a nie dostatočne jemnej hospodárskej politiky bol ďalšie zakonzervovanie základných problémov verejných financií a pokles hospodárskeho rastu. Zniženie vonkajšej nerovnováhy sa dosiahlo za cenu dvojciferného rastu spotrebiteľských cien a zvýšenia nezamestnanosti. Ekonomický vývoj bude v roku 2000 poznamenaný hľadaním súladu medzi finančnou reštrukturalizáciou báň a podnikov, primeraným stupňom ekonomickej rovnováhy, správou dynamikou hospodárskeho rastu a potrebou zachovania sociálneho zmieru, pričom platí že tak ako finančná reštrukturalizácia podnikov je podmienená ozdravením bankového sektora, je aj ozdravenie bankového sektora podmienené finančnou reštrukturalizáciou podnikov. Iba drastické zniženie dynamiky hospodárskeho rastu v roku 1999, doprevádzané administratívnymi opatreniami znižujúcimi dovoz, prinieslo radikálne zniženie deficitu zahraničného obchodu. Tento vývoj pri spolupôsobení dvojciferného rastu spotrebiteľských cien vyvoláva prudké prehĺbenie sociálnej nerovnováhy. Očakávané zniženie podielu domáceho a zvýšenie zahraničného dopytu na agregátnom dopyte v roku 2000 bude súvisieť predovšetkým so zniženou dynamikou rastu dôchodkov generujúcich domáci dopyt a pokračovaním zvyšovania exportnej výkonnosti. Je reálne očakávať, že tento vývoj povedie k ďalšiemu poklesu deficitnosti zahraničnobchodných vztahov. Pokračovanie rastu exportnej výkonnosti v roku 1999 bolo spojené s ďalším vylepšovaním konkurencieschopnosti priemyselnej produkcie. Žiaľ znižovanie prezamestnanosti a likvidácia neefektívnych pracovných miest nebolo spojené s dostatočnou dynamikou vzniku nových pracovných príležitostí čo viedlo k vysokej dynamike rastu nezamestnanosti.

Uvedené posuny v rámci podnikovej sféry potvrdzujú dominujúci charakter prebiehajúcich štruktúrnych zmien, ktorý je daný najmä orientáciou na zvýšenie konkurencieschopnosti existujúcich exportných kapacít, pomalým vznikom nových výrobných kapacít a rastom dôležitosť malých, menších stredných a stredných podnikov. Ide pritom o dôležitosť tak z hľadiska výroby ako aj z aspektu rozvoja zamestnanosti a zabezpečenia konkurencieschopnosti.

Rozhodujúcim faktorom rozvoja ekonomiky Slovenska z pohľadu stredno a dlhodobého časového horizontu je efektívnosť a kvalita pracovnej sily. Hospodárska politika pritom neovplyvňuje iba úroveň zamestnanosti, ale má závažný vplyv aj

na formovanie uvedených atribútov pracovnej sily. Pokračujúci trend poklesu pomeru nákladov na prácu a produktivity práce odštartovaný v roku 1997 naznačuje, že produktivita práce rastie rýchlejšie než náklady na prácu. Znamená to, že efektívnosť pracovnej sily za uvedené obdobie kontinuálne rásťa. S pokračovaním tohto vývoja možno počítať aj v roku 2000. Z hľadiska súčasných potrieb vývoja ekonomiky Slovenska medzi najdôležitejšie kvalitatívne ukazovatele pracovnej sily patrí vzdelanie a stabilita pracovnej sily. Trvalá oscilácia podielu vysokoškolsky vzdelaných na počte nezamestnaných okolo 3 percent môže byť signálom aj určitej rigidity v riešení problémov medzi profiláciou vysokého školstva a potrebami národného hospodárstva. V oblasti stability pracovnej sily možno zaznamenať v doterajšom vývoji ekonomiky Slovenska trvalý pokles. Je reálne očakávať, že hospodárska politika v roku 2000 na tomto stave neprinesie výraznejšiu zmenu. Medzi hlavné mechanizmy prostredníctvom ktorých hospodárska politika ovplyvňuje formovanie pracovnej sily a vývoj zamestnanosti patria predovšetkým fondy sociálneho zabezpečenia a verejné rozpočty. Úroveň ich fungovania je rozhodujúcim determinantom formovania kvality sociálnej infraštruktúry pracovnej sily. Je reálne kalkuloovať s tým, že v roku 2000 bude pokračovať klesajúci trend podielu financií prerozdelených cez sociálne fondy a verejné rozpočty na HDP, podobne ako tomu bolo pred rokom 1999. Negatívnu stránku uvedeného klesajúceho trendu je, že je spojený s deficitnosťou, ktorá bude pokračovať aj v roku 2000. Doterajšie snahy o prefinancovanie tejto deficitnosti budú zvyšujú pnutie na domácom peňažnom trhu, alebo spievajú k rastu zahraničnej zadlženosťi. Celkovo možno konštatovať, že ekonomika Slovenska sa v roku 2000 dostane do takej etapy vývoja, kde pokles podielu výdavkov fondov sociálneho zabezpečenia a verejných rozpočtov na HDP bude spojený s poklesom zamestnanosti.

Tendencia neustáleho poklesu podielu obyvateľstva v predprodukčnom veku, ako aj dlhodobá tendencia rastu počtu obyvateľstva v produkčnom veku bude pokračovať i v roku 2000. Pokial ide o mieru ekonomickej aktivity, pozitívny trend rastu bol v roku 1998 vystriedaný poklesom, ktorý bude i naďalej v roku 2000 trvať. Vývoj v oblasti zamestnanosti, len veľmi mierne determinovaný dlhodobými a relativne stabilnými demografickými trendami, bude v roku 2000 ďaleko výraznejšie ovplyvňovaný pretrvávajúcimi a prehľbujúcimi sa deformáciami ekonomickeho prostredia než v predchádzajúcom období. Prepad zamestnanosti v roku 1999, keď cel-

ková zamestnanosť medziročne poklesla o 67 tis. pracovníkov v hospodárstve SR, bude pokračovať aj v roku 2000, i keď nie až tak dramatickým tempom. Vážnym signálom zhoršovania sa stavu ekonomiky v priebehu roka 1999 s pokračujúcou tendenciou v roku 2000 bola podstatne vyššia dynamika rastu nezamestnanosti v doteľačne silnejších hospodárskych regiónoch SR. Dochádzalo tak k miernemu poklesu medziregionálnej diferenciácie a priemerného počtu nezamestnaných. Túto skutočnosť však nie je možné považovať za pozitívny trend, nakoľko k nej dochádzalo vďaka rýchlejšiemu tempu zhoršovania sa situácie v hospodársky silnejších regiónoch oproti ostatným regiónom. Výsledkom opísaných procesov je zrejmá neschopnosť ekonomiky Slovenska generovať nové dlhodobo perspektívne pracovné príležitosti. Vývoj v oblasti nezamestnanosti bol v roku 1999 ešte dramatickejší ako prepad zamestnanosti. Počet dlhodobo nezamestnaných v roku 1999 prudko rástol a začiatkom roka 2000 prekročil hranicu 260 tisíc osôb a dosiahol tak historické maximum. Vplyvom uvedeného vývoja prudko vzrástli výdavky na podpory v nezamestnanosti, čím bola prakticky paralyzovaná aktívna politika trhu práce realizovaná Národným úradom práce. Analýza vývoja prítoku i odtoku naznačuje, že trend prudkého roztvárania nožníc v roku 1999 medzi ponukou a dopytom po práci v roku 2000 bude postupne mierne oslabovať. Miera tohto oslabovania bude priamo úmerná odvahie k pragmatickejšej hospodárskej politike vykonávanej vládou SR. Slovenský trh práce sa vyznačuje silnou mierou rigidity vo všetkých relevantných faktoroch, a to ako v porovnaní s relatívne sice flexibilnými trhmi práce EÚ, tak i s trhmi práce v okolitých štátach (okrem ČR). Vzhľadom k tomu, že neuvedomenie si vážnosti tohto problému trhu práce SR nepokročilo a to tak v decíznej sfére ako aj v legislatívnom vedomí, nemožno očakávať v roku 2000 nijaké podstatné zmeny v miere rigidity trhu práce na Slovensku. Výsledkom bude neschopnosť trhu práce SR adekvátnie profitovať z rastu svetovej i európskej ekonomiky a z následného prudkého rozvoja trhov práce. Prebytok pracovnej sily na Slovensku bude naďalej vytľáčaný do šedej a čiernej ekonomiky i do práce v zahraničí. Týmito charakteristikami sa slovenský trh práce vyznačuje i napriek tomu, že trhy práce v Európskej únii, ale i v prakticky celej ekonomickej silnej časti sveta, sa pohybujú na opačnej trajektórii.

Pre charakteristiku mzdového vývoja v roku 2000 je v ekonomike Slovenska rozhodujúca likvidita podnikov, ktorá je obrazom celkového stavu podnikovej sféry a pokroku v procese reštrukturalizácie neefektívnych prevádzok. Vo všeobecnosti

možno konštatovať znižovanie, resp. stagnáciu výkonnosti podnikateľskej sféry, pričom najnižšou mierou budú aj v roku 2000 postihnuté ekonomicke subjekty so zahraničnou kapitálovou účasťou a vysokou mierou exportnej aktivity. Určujúcim pre vývoj v oblasti miezd a trhu práce v roku 2000 bude úroveň štrukturálneho posunu v procese adaptácie predovšetkým v oblasti spracovateľského priemyslu. Z makroekonomickeho pohľadu základnými determinantami mzdového vývoja v národnom hospodárstve Slovenska sú hospodárska dynamika, dynamika produktivity práce a nezamestnanosť. So zvýšenou dynamikou rastu reálneho HDP v roku 2000 možno očakávať určité zmiernenie poklesu priemernej ročnej reálnej mzdy. Nízke premietnutie rastu ekonomiky do nárastu nominálnej ako aj reálnej mzdy súvisí s nízkou výdatnosťou dôchodkotvorných procesov, ktoré sú dané klesajúcou výkonnosťou podnikovej sféry a pretrvávajúcou neefektívnosťou systému verejných financií. Za základný indikátor vývoja životnej úrovne možno považovať objem a štruktúru príjmov a výdavkov domácností. Možno očakávať, že formovanie dôchodkotvorných procesov v ekonomike povedie v roku 2000 k takému vývoju, ktorý na úrovni súhrnného ukazovateľa peňažných príjmov domácností daného bežnými príjmi, vyvolá nárast o 6,7 až 9,0 percent. Celkovo možno konštatovať, že správanie sa domácností bude v roku 2000 generovať na spotrebiteľskom trhu vyššiu dynamiku domáceho dopytu a na peňažnom trhu sa budú domácnosti nižším podielom podieľať na tvorbe peňažnej zásoby než v roku predchádzajúcim.

Vývoj v oblasti životnej úrovne možno z tohto pohľadu hodnotiť negatívne. Obyvateľstvo je čoraz viac nútené vynakladať svoje peňažné príjmy a úspory za tovary a služby nevyhnutnej spotreby, ako sú náklady spojené so základnými potrebami. Tieto tendencie budú pokračovať aj v roku 2000 minimálne v intenciach roku 1999 za cenu ďalšieho obmedzovania a kvality uspokojovania spotrebiteľských potrieb. Táto tendencia je dlhodobo neudržateľná a jej riešenie, spočívajúce v sociálnej únosnosti rozpočtovej politiky, je nevyhnutnou podmienkou pre ozivenie domácej spotreby, ktorá musí doprevádzat proces mikroekonomickej adaptácie. Jej neriešenie znižuje výkonnosť ekonomických procesov závislých od domáceho dopytu, premietia sa do silných sociálnych prutí, neúmerne zatažujúcich ekonomicky naj slabšie domácnosti a zvyšuje podiel šedej ekonomiky.